

**OPRACOWANIE RAM
DLA FORMUŁOWANIA CELÓW
ZARZĄDZANIA DOBREM
ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA
(KONCEPCJA GRANIC
DOPUSZCZALNYCH ZMIAN)**

IOŚ-PIB

Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

AUTOR:

Dr Renata Krzyściak – Kosińska

Instytut Ochrony Środowiska-Państwowy Instytut Badawczy

Sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Materiał został dofinansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Za jego treść odpowiada wyłącznie Instytut Ochrony Środowiska-Państwowy Instytut Badawczy.

Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Krucza 5/11D, 00-548 Warszawa

tel.: +48 22 37 50 525 (sekretariat)

puszcza@ios.edu.pl

<https://ios.edu.pl/bialowieza-forest/>

SPIS TREŚCI

I. INFORMACJE WSTĘPNE	4
II. KRYTERIA NA PODSTAWIE KTÓRYCH NOMINOWANE JEST DOBRO I ICH UZASADNIENIE	13
III. CELE GENERALNE PLANU ZARZĄDZANIA WEDŁUG ISTNIEJĄCEJ DOKUMENTACJI	15
3.1 Wytyczne operacyjne do Konwencji o światowym dziedzictwie	15
3.2 Realizacja celów strategicznych Konwencji o światowym dziedzictwie	18
3.3 Zachowanie Wyjątkowej Wartości Uniwersalnej Dobra oraz utrzymanie lub poprawa stanu zachowania Dobra z momentu wpisu	20
3.4 Cele ochrony i zarządzania Dobrem zgodnie z wnioskiem re-nominacyjnym	22
3.5 Rekomendacje zawarte w Decyzji 38 COM 8B.12	25
3.6 Rekomendacje zawarte w Decyzji 40 COM 7B.92	25
3.7 Rekomendacje zawarte w Raporcie z Misji doradczej ekspertów IUCN 4 – 8 czerwca 2016 r. 26	
3.8 Rekomendacje zawarte w Decyzji 41 COM 7B.1	27
3.9 Rekomendacje zawarte w Raporcie z Misji ekspertów IUCN 24.09 – 2.10 2018 r.....	28
3.10. Rekomendacje zawarte w Decyzji 43 COM 7B.14	29
3.11. Rekomendacje zawarte w Decyzji 44 COM 7B.100	31
IV. AKTUALNE PLANY ZWIĄZANE Z OBIEKTEM	32
4.1. Plan ochrony Białowieskiego Parku Narodowego	32
4.2. Plany zarządzania lasu dla nadleśnictw Puszczy Białowieskiej na lata 2012 – 2021...	34
4.3. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska”	34
4.4. Plany ochrony / plany zadań ochronnych rezerwatów:	36
V. PODSUMOWANIE.....	51

Skróty

BPN – Białowiecki Park Narodowy

LKP – Leśny Kompleks Promocyjny

RDLP – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

UNESCO - Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury

IUCN – Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody

KŚD – Komitet Światowego Dziedzictwa

WUW – Wyjątkowa Uniwersalna Wartość

Plan zarządzania ma status wielostronnej umowy (nie wynika bezpośrednio z ustaw i nie stanowi prawa lokalnego), dlatego będzie realizowany poprzez zapisy innych, istniejących strategii i planów, właściwych dla wybranych kategorii działań. Plan zarządzania jest otwartym, żywym dokumentem, narzędziem wsparcia i pomocy Ministerstwa Klimatu i Środowiska, ale będzie realizowany, usprawniany i aktualizowany na poziomie lokalnym.

I. INFORMACJE WSTĘPNE

Dobro Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska”, znajdujące się na granicy pomiędzy Polską a Białorusią, to obszar lasu naturalnego obejmujący łączny obszar 141 885 hektarów, z czego w granicach Polski znajduje się 59 577 ha. Położony na dziale wodnym Bałtyku i Morza Czarnego, ten transgraniczny obiekt jest miejscem wyjątkowym dla ochrony różnorodności biologicznej. Symbolem Puszczy Białowieskiej jest największy lądowy ssak Europy - żubr.

1.1. Zarządcy Dobra

Polską częścią Dobra zarządzają dwie instytucje: Białowieski Park Narodowy oraz Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”. Cały obszar Białowieskiego Parku Narodowego oraz nadleśnictw wchodzących w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Puszcza Białowieska” jest własnością Skarbu Państwa. W granicach Dobra nie ma własności prywatnej, co ułatwia ochronę i zarządzanie Dobrem.

Białowieski Park Narodowy

Teren Parku został objęty prawną ochroną na podstawie decyzji Departamentu Leśnictwa Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 29 grudnia 1921 roku.

Białowieski Park Narodowy został utworzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 listopada 1947 roku o utworzeniu Białowieskiego Parku Narodowego (Dz. U. 1947, Nr 74, poz. 469), a jego aktualny obszar i granice zostały ustalone rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 lipca 1996 roku w sprawie Białowieskiego Parku Narodowego (Dz. U. 1996, Nr 93, poz. 424).

Teren Parku w całości jest objęty specjalnym obszarem ochrony siedlisk i obszarem specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 PLC 200004 Puszcza Białowieska.

Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Białowieska”

Jednostki administracyjne, na terenie których położony jest Obiekt Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska”, (poza obszarem Białowieskiego Parku Narodowego) to Nadleśnictwo Białowieża, Nadleśnictwo Hajnówka oraz Nadleśnictwo Browsk tworzące jednostkę funkcjonalną o specjalnych zasadach Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Białowieska”.

Nadleśnictwa LKP Puszcza Białowieska są zarejestrowane w Biurze Rejestru Przedsiębiorstw Ministerstwa Finansów w Dziale A, Nr 5381 pod nazwą Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Białymstoku, ul. Lipowa 51. *Odpis sporządzono we wrześniu 1961 r.*

Utworzenie ich nastąpiło w oparciu o: Decyzję Nr E-2-003/26 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 26.V.1961 r. w sprawie utworzenia Nadleśnictw i Ośrodków Remontowo-Budowlanych z dniem 1.X.1961 r.

Numery, pod którymi zarejestrowane zostały te Nadleśnictwa to:

- Nadleśnictwo Białowieża – 67
- Nadleśnictwo Browsk – 68
- Nadleśnictwo Hajnówka – 69

1.2. Sposoby wdrażania środków ochronnych

Białowieski Park Narodowy zarządzany jest w oparciu o wieloletni plan ochrony parku. Plan ochrony BPN jest dokumentem określającym sposoby ochrony zasobów, tworów i składników przyrody występujących na jego terenie. Dla właściwego funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego i jego ochrony, plan ochrony zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 roku Nr 151, poz. 1220, z późn. zm.) sporządza się na okres 20 lat. Przepisy art. 18, 19, 20 cytowanej ustawy określają kto i kiedy sporządza projekt planu ochrony dla parku narodowego. Określają także zakres informacji, jakie należy uwzględnić przy sporządzaniu projektu planu ochrony oraz jakie elementy powinien zawierać projekt planu ochrony dla parku narodowego. Zgodnie z art. 30 ust. 1 w związku z art. 29 ustawy plan ochrony parku narodowego staje się planem ochrony dla obszaru Natura 2000 położonego w granicach Parku. Minister Środowiska ustanawia plan ochrony dla parku narodowego w drodze rozporządzenia.

Aktualny Plan Ochrony Białowieskiego Parku Narodowego został przyjęty rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 7 listopada 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego (Dz. U. poz. 1735). Rozporządzenie weszło w życie z dniem 23 grudnia 2014 r. Plan spełnia wymogi Natura 2000.

Obszar 6061 ha jest ściśle chroniony (w ramach I kategorii IUCN), a pozostały obszar (4103 ha) jest częściowo chroniony (w ramach II kategorii IUCN).

Białowieski Park Narodowy bezpośrednio podlega Ministerstwu Klimatu i Środowiska. Zarządzanie jest wdrażane przez pracowników parku narodowego i nadzorowane przez Ministra Klimatu i Środowiska.

Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Białowieska”

Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Białowieska” to jednostka funkcjonalna składająca się z następujących jednostek administracyjnych: Nadleśnictwo Białowieża, Browsk i Hajnówka. Nadleśniczowie tych jednostek są odpowiedzialni za całokształt działań prowadzonych na tym terenie. Zarządzanie jest wdrażane przez władze zarządcze nadleśnictw oraz jest koordynowane i nadzorowane przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Białymstoku, administracyjnie podlegającą Ministerstwu Klimatu i Środowiska. Obszary administrowane przez nadleśnictwa Puszczy Białowieskiej zarządzane są w oparciu o plany urządzania lasu. Plan urządzania lasu jest podstawowym dokumentem, na podstawie którego nadleśnictwa prowadzą gospodarkę leśną. Plan sporządza się na okresy dziesięcioletnie dla poszczególnych nadleśnictw RDLP. Obowiązek wykonania planu ciąży na Dyrektorsie RDLP. Po wykonaniu plan zatwierdzany jest przez Ministra Środowiska. Sporządzony został także Plan Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska” na okres 2012 – 2021. Zapisy Planu Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 są zapisami nadrzędnymi nad zapisami planu urządzania lasu.

Najcenniejsze przyrodniczo fragmenty Puszczy są chronione w formie 21 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 12055,38 ha. Spośród tych obiektów jedynie 9 rezerwatów posiada plany ochrony oraz 5 – zadania ochronne, natomiast dla kolejnych 6 rezerwatów plany ochrony znajdują się w końcowej fazie przygotowań. Ochroną ścisłą objęty jest jedynie rezerwat przyrody Siemianówka.

Szczegółowe dane dotyczące rezerwatów przyrody na terenie Nadleśnictw LKP „PB” przedstawia tabela 1.

Tab. 1. Rezerваты przyrody na terenie LKP „Puszcza Białowieska”

Nazwa rezerwatu przyrody	Pow. [ha]	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony data ogłoszenia	Zadania ochronne data ogłoszenia	Krótki opis rezerwatu przyrody	
					Cel ochrony	Typ rezerwatu
Lipiny	56,29	Zarządzenie MLiPD z 12.12.1961 (M.P. Nr 13, poz. 54)		18.11.2021	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych jedyne na terenie Puszczy Białowieskiej stanowiska dębu bezszypułkowego, występującego w drzewostanie mieszanym obok dębu szypułkowego	leśny
Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera	1356,83	Zarządzenie MLiPD z 08.04.1969 (M.P. Nr 16, poz. 128)		18.06.2021	zachowanie ze względów krajobrazowych naturalnych zespołów leśnych Puszczy Białowieskiej, położonych wzdłuż szosy Hajnówka - Białowieża	leśny
Nieznanowo	27,70	Zarządzenie MLiPD z 16.09.1974 r. (M.P. Nr 32, poz. 194)	09.08.2022		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze zachowanymi zbiorowiskami leśnymi grądowymi i bagiennymi oraz typu boru mieszanego	leśny
Pogorzelce	7,63	Zarządzenie MLiPD z 16.09.1974 r. (M.P. Nr 32, poz. 194 z 1974r)	09.08.2022		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze zbiorowiskami leśnymi grądowymi, z dużym udziałem lipy drobnolistnej	leśny
Głęboki Kąt	40,26	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz.	09.08.2022		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego bór świerkowy, torfowcowy o charakterze borealnym	leśny

Nazwa rezerwatu przyrody	Pow. [ha]	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony data ogłoszenia	Zadania ochronne data ogłoszenia	Krótki opis rezerwatu przyrody	
					Cel ochrony	Typ rezerwatu
		141)				
Michnówka	84,92	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	09.08.2022		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego torfowisko wysokie oraz otaczające je lasy reprezentujące szereg dobrze zachowanych zbiorowisk leśnych borowych i grądowych	torfowiskowy
Sitki	35,20	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	09.08.2022		zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z rzadko tu spotykanymi zbiorowiskami borów na wyniosłościach wydmych z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin w runie	leśny
Starzyna	369,43	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)		29.07.2021	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami leśnymi typu boru mieszanego z licznymi stanowiskami roślin chronionych	leśny
Szczekotowo	36,63	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	09.08.2022		zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego zbiorowiska grądowe z licznymi drzewami pomnikowymi oraz największe na tym terenie skupienia kurhanów wczesnośredniowiecznych, jak również pozostałości po smolarni z XVIII w	leśny

Nazwa rezerwatu przyrody	Pow. [ha]	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony data ogłoszenia	Zadania ochronne data ogłoszenia	Krótki opis rezerwatu przyrody	
					Cel ochrony	Typ rezerwatu
Wysokie Bagno	78,81	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	brak	brak	zachowanie w naturalnym stanie rozległego torfowiska porośniętego borem świerkowym oraz fragmentu zatorfionej doliny rz. Narewki ze stanowiskiem bobrów	leśny
Dębowy Grąd	100,17	Zarządzenie MLiPD z 11.04.1985 r. (M.P. Nr 7, poz. 60)		18.11.2021	zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami grądowymi i łągu olszowo-jesionowym, z licznym udziałem dębów o wym. pomnikowych, jesionu i wiązów około pomnikowych, występujące liczne gatunki zwierząt (ssaki owadożerne, drapieżne, roślinożerne oraz gryzonie)	leśny
Berezowo	115,42	Zarządzenie MOŚNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 389)	10.12.2007		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny
Dolina Waliczówki	44,75	Zarządzenie MOŚNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 392)	23.07.2003 – 31.12.2022		zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zespołów roślinności turzycowej, występujących w strefie źródłiskowej strumienia leśnego, oraz lasu łąkowego o charakterze naturalnym	florystyczny

Nazwa rezerwatu przyrody	Pow. [ha]	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony data ogłoszenia	Zadania ochronne data ogłoszenia	Krótki opis rezerwatu przyrody	
					Cel ochrony	Typ rezerwatu
Gnilec	37,21	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 393)	16.07.2003 – 31.12.2022		zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk turzycowych z udziałem rzadkich gatunków roślin naczyniowych i mszaków, jedynych na terenie Puszczy Białowieskiej	florystyczny
Kozłowe Borki	246,20	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 395)	10.12.2007		zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych z dużym udziałem boru świerkowo–torfowcowego o charakterze borealnym i bogatej florze mszaków	leśny
Olszanka Myśliszcze	276,76	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 398)	14.08.2008		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny
Podcerkwa	228,18	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 401)	10.12.2007		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny
Podolany	15,10	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz.	10.12.2007		zachowanie w naturalnym stanie grądu wilgotnego z dużym udziałem dębów pomnikowych	leśny

Nazwa rezerwatu przyrody	Pow. [ha]	Akt prawny powołujący rezerwat	Plan ochrony data ogłoszenia	Zadania ochronne data ogłoszenia	Krótki opis rezerwatu przyrody	
					Cel ochrony	Typ rezerwatu
		402)				
Przewłoka	78,52	Zarządzenie MOŚNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 403)	10.12.2007		zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny
Siemianówka	224,54	Zarządzenie MOŚNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 404)	16.07.2003 – 31.12.2022		zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej odznaczającego się bogactwem szaty roślinnej z dominującymi zbiorowiskami leśnymi bagiennymi występującymi na obrzeżu górnej Narwi, w sąsiedztwie zb. Siemianówka	leśny
Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej	8593,96	Rozp. Min. Środowiska z 25.06.2003 r. (Dz. U. Nr 132, poz. 1236)		18.06.2021	zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych lasów (w szczególności olsów i łęgów oraz starych drzewostanów) charakterystycznych dla Puszczy Białowieskiej, a także ochrona gatunkowa roślin, grzybów i zwierząt oraz utrzymanie procesów ekologicznych i różnorodności biologicznej	leśny

1.3. Plany związane z Dobrem

- a) Plan ochrony Białowieskiego Parku Narodowego.
- b) Plan urządzania lasu dla nadleśnictw Puszczy Białowieskiej na lata 2012 – 2021.
- c) Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 “Puszcza Białowieska”.

Plan ochrony BPN zawiera informację oraz wytyczne do działań mających na celu ochronę siedlisk Natura 2000 i gatunków występujących w Parku (był konsultowany z naukowcami, władzami lokalnymi, przedstawicielami gmin, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych stron). Dla pozostałej części Puszczy, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 był konsultowany z naukowcami, władzami lokalnymi, przedstawicielami gmin, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych stron. Gminy, w granicach których znajduje się Obiekt, nie posiadają planów zagospodarowania przestrzennego.

II. KRYTERIA NA PODSTAWIE KTÓRYCH NOMINOWANE JEST DOBRO I ICH UZASADNIENIE

2.1. KRYTERIUM IX: *Dobro stanowi wyjątkowy przykład istotnych procesów ekologicznych i biologicznych zachodzących w ewolucji i rozwoju ekosystemów lądowych, słodkowodnych, nadmorskich i morskich, jak również zbiorowiskach roślin i zwierząt.*

Warunki klimatyczne i procesy biologiczne były podstawowymi czynnikami kształtującymi przez tysiąclecia ekosystemy Puszczy Białowieskiej, a wpływ człowieka na te ekosystemy był niewielki. Gospodarka leśna była ściśle ograniczona na znaczącym obszarze Puszczy, co skutkowało utrzymaniem ciągłości naturalnych procesów przyrodniczych. Drzewostany Puszczy Białowieskiej posiadają wielowarstwową i zróżnicowaną wiekowo strukturę. Dominujące procesy fluktuacji i regeneracji zapewniają istnienie stałego związku między poszczególnymi komponentami i środowiskiem, jak również aktywną, kluczową rolę czynników biotycznych. Te ostatnie obejmują wywracanie się drzew i pojawianie się nowej roślinności, buchtowanie dzików, bezpośredni wpływ na las zwierząt roślinożernych, takich jak jelenie, sarny, łosie i żubry oraz relacje między zwierzętami roślinożernymi i drapieżnikami. Wszystkie te czynniki wspomagają pojawianie się nowych nisz ekologicznych, szczególnie istotnych dla roślin zarodnikowych i bezkręgowców.

Puszcza Białowieska jest siedliskiem bytowania całego zespołu zwierząt kopytnych rodzimych dla regionu, dużych drapieżników, takich jak ryś i wilk, jak również drobnych ssaków i ptaków typowych dla obszarów leśnych. Park ma silną populację dzięciołów, wśród których szczególnie interesujące są dzięcioły: białogrzbiety i trójpalczasty, będące typowymi gatunkami starych i naturalnych drzewostanów. Wszystkie te gatunki funkcjonują w złożonej i skomplikowanej sieci zależności. Puszcza Białowieska jest jednym z nielicznych obszarów na świecie, gdzie zależności troficzne między roślinami, zwierzętami roślinożernymi i drapieżnikami mogą być obserwowane w formie nieprzekształconej przez działalność człowieka, równolegle z nakładaniem się nisz ekologicznych pokrewnych sobie gatunków.

Nieocenionym zasobem naturalnym jest martwe drewno, które ma duże znaczenie dla obiegu tlenu węgla w ekosystemach leśnych. Drewno występuje w wielu formach, wielkościach oraz jest różnie usytuowane w ekosystemie. Spotykamy obumarłe stojące drzewa, obumarłe konary w koronach drzew, pnie oraz gałęzie leżące na ziemi. Drewno zbudowane z celulozy, hemicelulozy i ligniny powoli ulega rozkładowi. W lasach borealnych i boreo-nemoralnych, grzyby wieloporowate są najważniejszymi reducentami martwych drzew. Rozkład drewna jest procesem, który ostatecznie prowadzi do zniknięcia siedliska pewnych gatunków. Aby przetrwać, gatunki reducentów muszą być w stanie rozprzestrzenić się i opanować nowe stanowiska (martwe drzewa spełniające ich wymagania siedliskowe) w pewnej określonej skali czasowej. W lasach podlegających naturalnej dynamice zaburzeń, bez eksploatacji drewna przez człowieka, udział martwego drzewa jest stały w odniesieniu do długości życia i zdolności rozprzestrzeniania się gatunków.

Wyjątkowe rozmiary i wiek drzew to cecha wyróżniająca Puszcę Białowieską. Na znacznym obszarze Puszczy drzewa rosną aż do naturalnej śmierci, a drzewostany mają charakterystyczną wielowiekową i wielowarstwową strukturę. Większość rosnących tu drzew wyróżnia się na tle

ich odpowiedników w Europie pod względem wysokości jak i pierśnicy.

2.2. KRYTERIUM X: *Dobro obejmuje najbardziej znaczące i istotne siedliska przyrodnicze dla ochrony różnorodności biologicznej in-situ, włączając zagrożone gatunki posiadające wyjątkową uniwersalną wartość z punktu widzenia nauki lub ochrony.*

Większość obszaru obiektu jest porośnięta lasem grądowym – siedliskiem leśnym o dużym znaczeniu dla ochrony przyrody w strefie klimatu umiarkowanego. Większość siedlisk leśnych prawnie chronionych po obu stronach granicy państwowej ma charakter pierwotny, co stanowi o wyjątkowej wartości Obiektu. Ponadto, duża ilość martwego drewna obecna w każdym typie siedlisk zapewnia bardzo specyficzne i unikalne mikrosiedliska dla licznych gatunków, z których wiele jest zagrożonych lub rzadkich. Pomimo stosunkowo dobrego poznania biologicznej różnorodności Europy, prawie każdego roku są tutaj odkrywane nowe gatunki grzybów lub bezkręgowców. Puszcza Białowieska jest siedliskiem bytowania bogatego zespołu zwierząt kopytnych, dużych drapieżników, takich jak ryś i wilk, jak również ptaków typowych dla obszarów leśnych. Na uwagę zasługuje obecność licznych gatunków dzięciołów (dzięcioł białostrzbiety i dzięcioł trójpalczasty) i sów typowych dla starych i naturalnych drzewostanów.

Puszcza Białowieska jest ostatnim nizinnym obszarem Europy gdzie największy lądowy ssak naszego kontynentu przetrwał w naturze do początku XX wieku. Puszcza Białowieska (jej Polska część) jest obecnie zasiedlona przez największe wolne stado żubrów, liczące około 800 osobników. Ponadto, Puszcza jest zamieszkała przez zespół ssaków kopytnych rodzimych dla nizin środkowej Europy oraz duże drapieżniki takie jak wilk i ryś.

Cechą charakterystyczną Dobra jest duża różnorodność biologiczna oraz znaczna liczba reliktyw lasów pierwotnych. Pomimo stosunkowo dobrego rozpoznania różnorodności biologicznej Europy, prawie każdego roku w Puszczy Białowieskiej odkrywane są nowe gatunki grzybów i bezkręgowców. Las ten jest niezmiernie bogaty, szczególnie w grzyby zasiedlające drewno, a większość gatunków jest rzadka lub bardzo rzadka, praktycznie wymarła w użytkowanych i gospodarczych obszarach leśnych na całej Nizinie Środkowoeuropejskiej. To bogactwo jest dowodem niezwykłego znaczenia PB jako genetycznego rezerwuaru gatunków zagrożonych wyginięciem. Pod względem grzybów, PB jest najbardziej wartościowym obszarem leśnym na półkuli północnej. Niejednolita struktura i nietrwałość martwego drzewa stanowi szczególne wyzwanie dla ochrony gatunków od niego zależnych. Ponadto „martwe drzewo” nie jest homogenicznym typem siedliska, ale raczej terminem zbiorowym – podobnie jak „las” – dla całej gamy siedlisk. Te typy siedlisk lub mikrosiedlisk obejmują, na przykład, różne gatunki drzew o odmiennych średnicach pnia w różnych stadiach rozkładu. Podczas procesu rozkładu, redukcji zmieniają strukturę, wilgotność i chemię ulegających już procesom gnilnym drzew i w ten sposób tworzą nowe nisze dla kolejnych gatunków saproksylicznych. Również różnorodność ścieżek rozkładu obejmuje sukcesję różnych gatunków grzybów i to także przyczynia się do różnorodności mikrosiedlisk w pniach drzew w zaawansowanych stadiach dekompozycji.

III. CELE GENERALNE PLANU ZARZĄDZANIA WEDŁUG ISTNIEJĄCEJ DOKUMENTACJI

3.1 Wytyczne operacyjne do Konwencji o światowym dziedzictwie

Wytyczne operacyjne do realizacji Konwencji o światowym dziedzictwie mają za zadanie ułatwić wdrażanie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego poprzez określenie odpowiednich procedur dotyczących m.in. wpisywania dóbr na Listę Światowego Dziedzictwa i Listę Światowego Dziedzictwa w zagrożeniu jak i ochrony i konserwacji dóbr światowego dziedzictwa (par. 1). Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze należy do bezcennych i niezastąpionych zasobów, nie tylko każdego narodu, ale również całej ludzkości. Strata polegająca na degradacji lub całkowitym zniszczeniu jakiegokolwiek części tych najcenniejszych zasobów, to zubożenie dziedzictwa wszystkich ludzi na świecie (par. 4). Celem Konwencji jest rozpoznanie, ochrona, konserwacja, prezentacja i przekazanie przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej uniwersalnej wartości (par. 7). Kryteria i warunki wpisu dóbr na Listę światowego dziedzictwa zostały tak opracowane, aby umożliwiały ocenę ich wyjątkowej uniwersalnej wartości oraz by wskazywały Państwom-Stronom kierunek w ochronie i zarządzaniu dobrami światowego dziedzictwa (par. 8). Jeżeli dobro wpisane na Listę światowego dziedzictwa jest narażone na poważne i konkretne zagrożenia, Komitet rozpatruje umieszczenie go na Liście światowego dziedzictwa w zagrożeniu. Jeżeli wyjątkowa uniwersalna wartość dobra, która uzasadniała jego wpis na Listę światowego dziedzictwa, zostanie zniszczona, Komitet rozpatruje usunięcie dobra z Listy światowego dziedzictwa (par. 9). Zgodnie z paragrafem 15 Państwa-Strony Konwencji światowego dziedzictwa są odpowiedzialne m.in. za: a) rozpoznanie zasobu i wyłonienie kandydatur, przygotowanie wniosków, ochronę, konserwację, prezentację i przekazanie przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, znajdującego się na ich terytorium, a także udzielenie pomocy w tym zakresie innym Państwom-Stronom, jeśli o to poproszą; b) przyjęcie ogólnej strategii w celu zapewnienia dziedzictwu funkcji w życiu społeczeństwa; c) włączenie ochrony dziedzictwa w szeroko rozumiane programy planowania; d) powołanie służb odpowiedzialnych za ochronę, konserwację i promocję dziedzictwa e) rozwijanie badań naukowych i technicznych w celu opracowania działań zapobiegających zagrożeniom dziedzictwu; f) podjęcie właściwych działań prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu ochrony dziedzictwa; g) wspieranie rozwoju krajowych i regionalnych centrów szkolenia w zakresie ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa, jak również wspieranie badań naukowych służących tym celom oraz h) niepodejmowanie żadnych działań, które bezpośrednio lub pośrednio zagrażają dziedzictwu danego kraju lub dziedzictwu innego Państwa-Strony Konwencji. Podczas wpisywania dobra na Listę światowego dziedzictwa Komitet przyjmuje **Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości, które będzie kluczowym odniesieniem dla przyszłej ochrony i zarządzania dobrem** (par. 51). Ochrona i zarządzanie dobrami światowego dziedzictwa powinny zagwarantować, że ich wyjątkowa uniwersalna wartość, włączając stan integralności z momentu wpisu, są utrzymane lub zostały wzbogacone w czasie. Regularny przegląd ogólnego stanu zachowania dóbr, i w ten sposób również ich wyjątkowej uniwersalnej wartości, powinien być przeprowadzony w ramach procesów

monitorowania dóbr światowego dziedzictwa określonych w Wytycznych operacyjnych (par. 96). Wszystkie dobra wpisane na Listę światowego dziedzictwa muszą mieć zapewnione odpowiednie długoterminowe prawne, regulacyjne, instytucjonalne i/lub tradycyjne, ochronę i zarządzanie, których celem jest ich zachowanie (par. 97). Narzędzia ustawowe i regulacyjne na poziomie krajowym i lokalnym powinny zapewnić przetrwanie dobra i jego ochronę przed rozwojem i zmianami, które mogą negatywnie wpływać na wyjątkową uniwersalną wartość lub integralność dobra. Państwa-Strony powinny zapewnić pełne i skuteczne wdrożenie tych narzędzi (par. 98). W procesie nominacji ważne jest odpowiednie ustalenie wyraźnych granic dobra. Zgodnie z par. 101 w przypadku dóbr zgłaszanych ze względu na kryteria (vii)-(x), granice powinny odpowiadać wymogom przestrzennym siedlisk, gatunków, procesów i zjawisk, które stanowią podstawę wpisu tych dóbr na Listę światowego dziedzictwa. Granice powinny uwzględniać dostatecznie rozległy teren bezpośrednio przylegający do obszaru posiadającego wyjątkową uniwersalną wartość, aby zapewnić ochronę wartości dziedzictwa przed bezpośrednim efektem ingerencji człowieka i wpływem wykorzystywania zasobów naturalnych zlokalizowanych poza terenem dobra kandydującego do wpisu. Jeżeli wymaga tego właściwa ochrona dobra, należy zapewnić mu odpowiednią strefę buforową (par. 103). Strefa buforowa, ustanowiona w celu skutecznej ochrony dobra kandydującego do wpisu na Listę, to obszar otaczający dobro, w którego przypadku wprowadzono komplementarne restrykcje prawne i/lub zwyczajowe, nałożone na sposób użytkowania i rozwoju tego obszaru w celu uzupełnienia ochrony o dodatkową warstwę. Strefa powinna obejmować bezpośrednie otoczenie kandydującego dobra, ważne widoki i inne obszary lub atrybuty, mające funkcjonalne znaczenie dla dobra i jego ochrony. Obszary tworzące strefę buforową powinny być określone w każdym przypadku poprzez odpowiednie mechanizmy (par. 104.).

Każde kandydujące dobro powinno posiadać odpowiedni plan zarządzania lub inny udokumentowany system zarządzania, który musi określać sposób, w jaki wyjątkowa uniwersalna wartość dobra powinna być chroniona, najlepiej w drodze zaangażowania społecznego (par. 108). Celem systemu zarządzania jest zapewnienie odpowiedniej ochrony kandydującego dobra dla [dobra] obecnych i przyszłych pokoleń (par. 109). Efektywny system zarządzania zależy od rodzaju, cech charakterystycznych i potrzeb kandydującego dobra oraz jego kontekstu kulturowego i przyrodniczego (par. 110). Zgodnie z par. 111 wspólne elementy skutecznego systemu zarządzania mogą zawierać: a) dogłębne rozpoznanie dobra i wspólne stanowisko wszystkich interesariuszy w tej kwestii; b) cykl składający się z planowania, wdrażania, monitorowania, oceny i zwrotnej informacji [weryfikacji]; c) monitoring i ocenę oddziaływania tendencji, zmian i proponowanych ingerencji; d) zaangażowanie partnerów i interesariuszy; e) alokacja odpowiednich środków i zasobów; f) zwiększanie kompetencji; oraz g) wiarygodny i przejrzysty opis funkcjonowania systemu zarządzania. Efektywne zarządzanie obejmuje cykl działań krótko, średnio i długoterminowych podejmowanych w celu ochrony, konserwacji i prezentacji dobra. Zintegrowane podejście do planowania i zarządzania jest nieodzowne, aby móc kierować ewolucją dóbr na przestrzeni czasu oraz aby zapewnić utrzymanie wszystkich aspektów ich wyjątkowej uniwersalnej wartości. To podejście wychodzi poza granice dobra i włącza zarówno każdą strefę buforową (strefy buforowe), jak i szersze otoczenie (par. 112). Par. 115 informuje, że w niektórych przypadkach plan zarządzania lub inny system zarządzania może nie być w pełni realizowany w chwili, gdy dobro jest przedstawiane pod ocenę Komitetu Światowego

Dziedzictwa. Państwo-Strona, którego to dotyczy zobowiązane jest wtedy określić kiedy plan lub system zarządzania zostanie w całości przygotowany i wejdzie w życie, i w jaki sposób planuje się uzyskać środki konieczne do realizacji tego zadania. Państwo-Strona powinno również dostarczyć dokumentację, która będzie pilotować zarządzanie miejscem do czasu, kiedy plan lub system zarządzania zostanie sfinalizowany i wejdzie w życie. Taka sytuacja miała miejsce w przypadku Dobra „Puszcza Białowieska”. Państwa-Strony nie miały przygotowanego planu zarządzania, lecz wyjaśniły KŚD, że zarządzanie Dobrem do czasu przygotowania Planu opiera się na planach ochrony dla obydwu parków narodowych, planie zadań ochronnych dla Obszaru Natura 2000 dla polskiej części Puszczy oraz planach urządzania lasu dla nadleśnictw znajdujących się w granicach Dobra.

Państwa-Strony są odpowiedzialne za wdrażanie efektywnych działań dotyczących zarządzania dobrem światowego dziedzictwa. Państwa-Strony powinny to realizować w ścisłej współpracy z zarządcami dóbr, agencjami upoważnionymi do zarządzania i innymi partnerami oraz interesariuszami w zarządzaniu dobrem (par. 117). Komitet zaleca, aby Państwa-Strony uwzględniały ocenę i przygotowanie na wypadek ryzyka jako element planów zarządzania i strategii szkoleniowych opracowywanych dla miejsc światowego dziedzictwa (par. 118). Dobra światowego dziedzictwa mogą wspomagać różne, obecne i proponowane, formy użytkowania, które mają charakter ekologicznie i kulturowo zrównoważony, i które mogą mieć pozytywny wpływ na jakość życia danej społeczności. **Państwa-Strony wraz z ich partnerami muszą zagwarantować, że takie zrównoważone użytkowanie lub jakiegokolwiek inne zmiany nie będą miały niekorzystnego wpływu na wyjątkową uniwersalną wartość dobra. W przypadku pewnych dóbr użytkowanie przez człowieka nie będzie użytkowaniem odpowiednim.** Prawodawstwo, polityki i strategie mające wpływ na dobra światowego dziedzictwa powinny zapewniać ochronę ich wyjątkowej uniwersalnej wartości, wspierać szerszą ochronę i konserwację dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, promować i zachęcać społeczeństwo i interesariuszy zainteresowanych dobrem do aktywnego udziału [w ochronie i konserwacji]. Są to warunki konieczne zrównoważonej ochrony, konserwacji, zarządzania i promocji (par. 119).

Opracowując Plan zarządzania dla polskiej części Dobra Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” należy nieustannie pamiętać, że jest to dobro transgraniczne. W tym wypadku par. 135 Wytycznych mówi, że jeżeli to możliwe, wnioski transgraniczne powinny być wspólnie przygotowywane i składane przez Państwa-Strony, zgodnie z artykułem 11.3 Konwencji. Jest wysoce zalecane, żeby zainteresowane Państwa-Strony stworzyły wspólny komitet zarządzający lub inne ciało, które będzie czuwać nad zarządzaniem całością dobra transgranicznego. Wniosek re-nominacyjny był przygotowany we współpracy partnerów z Polski i Białorusi, a 10 czerwca 2014 r. w Kamieniukach na Białorusi podpisane zostało porozumienie powołujące Transgraniczny Komitet Sterujący. Kopia porozumienia stanowi załącznik 1.

Jeżeli zapada decyzja o wpisaniu dobra na Listę światowego dziedzictwa, Komitet przyjmuje Deklarację wyjątkowej uniwersalnej wartości dobra przygotowaną przez organizacje doradcze. Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości zawiera streszczenie ustaleń Komitetu stwierdzających, że dobro posiada wyjątkową uniwersalną wartość, określając kryteria, według których dobro jest wpisywane, uwzględniając ocenę warunków integralności i/lub autentyzmu, a także ocenę realizowanej ochrony i zarządzania oraz określenie wymogów, co do ochrony i zarządzania.

Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości powinna stanowić podstawę dla przyszłej ochrony i zarządzania dobrem. Wpisując dobro na Listę, Komitet może również sformułować dodatkowe zalecenia dotyczące jego ochrony i zarządzania. Dobro może zostać wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa w zagrożeniu, gdy zagrożone jest przez poważne i konkretne niebezpieczeństwo oraz konieczne jest podjęcie poważnych działań dla ochrony i zachowania Dobra. W przypadku dóbr przyrodniczych (par. 180) może to być: zagrożenie potwierdzone polegające na: 1) znaczącym zmniejszeniu populacji zagrożonych gatunków lub innych gatunków o wyjątkowej uniwersalnej wartości, zarówno w efekcie czynników naturalnych, jak i na skutek działalności człowieka; 2) znacznym pogorszeniu walorów estetycznych lub wartości naukowej dobra w wyniku działalności człowieka; 3) działalności człowieka na obrzeżach lub w strefie wpływu zagrażającej integralności Dobra. Zagrożenia potencjalne polegają m.in. na: 1) zmianach w statusie prawnym chronionego obszaru; 2) planowanych projektach osadnictwa lub rozwoju na terenie Dobra; 3) wybuchu lub zagrożeniu konfliktem zbrojnym; 4) braku, nieadekwatności lub niepełnym wdrożeniu planu, lub systemu zarządzania; 5) niebezpiecznym wpływie czynników klimatycznych, geologicznych lub innych czynników środowiskowych.

3.2 Realizacja celów strategicznych Konwencji o światowym dziedzictwie

Wytyczne operacyjne w artykule 26 definiują cele strategiczne Konwencji. Ich realizacja napotyka na bariery wynikające przede wszystkim ze słabego zrozumienia kluczowych pojęć, takich jak wyjątkowa uniwersalna wartość czy integralność, wśród zarządców dóbr światowego dziedzictwa, instytucji zwierzchnich oraz interesariuszy. Przekłada się to na niewystarczające uwzględnienie problematyki światowego dziedzictwa w krajowych i lokalnych dokumentach planistycznych oraz strategiach rozwoju. Problemem jest także brak ciągłości i pamięci instytucjonalnej, braki w dokumentacji oraz konsekwencji w zbieraniu i analizie danych. Często także mamy do czynienia z brakiem odpowiednio wyszkolonych kadr oraz bezpieczeństwa finansowego.

3.2.1. Wzmacnianie wiarygodności Listy Światowego Dziedzictwa

Wzmocnienie wiarygodności zarówno Konwencji jak i Listy następuje przede wszystkim poprzez:

- propagowanie wśród wszystkich interesariuszy kluczowych zasad Konwencji takich jak wyjątkowa uniwersalna wartość oraz integralność dóbr;
- udoskonalenie dokumentacji, systematyzacji oraz analizy danych;
- identyfikację obiektów i wartości niewystarczająco reprezentowanych na Liście;
- nominacje obiektów transgranicznych w celu wzmocnienia i ułatwienia współpracy między różnymi państwami i narodami.

3.2.2. Zapewnienie zrównoważonej i efektywnej ochrony i konserwacji

Mówiąc o ochronie dóbr światowego dziedzictwa, mamy na myśli ochronę wyjątkowej uniwersalnej wartości dobra oraz jego integralności, tak aby został zachowany lub polepszony ich stan z momentu wpisu.

Wszystkie obiekty wpisane na listę powinny posiadać:

- odpowiednią, długoterminową, prawną i instytucjonalną ochronę;

- odpowiednie jasno wyznaczone granice;
- odpowiedni plan zarządzania;
- efektywny system zarządzania.

Ochrona dobra powinna uwzględniać dopuszczalne formy jego użytkowania oraz zrównoważony rozwój. Idealnym rozwiązaniem jest opracowanie Strategii zrównoważonego zarządzania dla każdego wpisanego na Listę dobra z jednoczesnym uwzględnieniem ochrony poszczególnych dóbr w krajowych planach, strategiach, a przede wszystkim budżetach. Istotnym elementem właściwej ochrony jest stały i systematyczny monitoring stanu zachowania dobra.

3.2.3. Promocja skutecznego zwiększania kompetencji (budowanie potencjału)

Budowanie potencjału to skomplikowany proces przebiegający na różnych poziomach. Jego celem jest zwiększenie umiejętności i możliwości osób odpowiedzialnych za zagadnienia związane z Konwencją na poziomie krajowym, zwiększenie potencjału instytucjonalnego jak również nawiązanie bardziej dynamicznych relacji z lokalnymi społecznościami. Podstawą budowania potencjału jest współpraca między różnymi partnerami, wymiana informacji, doświadczeń i dobrych praktyk.

3.2.4. Wzrost społecznego zainteresowania, zaangażowania i wsparcia dla światowego dziedzictwa poprzez komunikację społeczną

Celem dialogu z interesariuszami jest:

- zrozumienie wartości i jakości światowego dziedzictwa na wszystkich poziomach: międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym;
- wymiana doświadczeń między zainteresowanymi stronami oraz upowszechnianie „najlepszych praktyk”;
- dialog z partnerami, darczyńcami i inwestorami mający na celu poprawę współpracy i koordynację działań;
- podniesienie poziomu świadomości wśród społeczeństwa w ogóle oraz wśród społeczności lokalnych;
- współpraca między władzami na szczeblu krajowym i lokalnym w zakresie zarządzania dobrami światowego dziedzictwa.

Dialog może zostać nawiązany za pomocą różnych środków. Mogą to być m.in. kampanie, warsztaty, wykłady i pogadanki, akcje promocyjne i festiwale, programy edukacyjne w szkołach i uczelniach wyższych, strony internetowe, sieci społecznościowe, aplikacje, materiały promocyjne i informacyjne.

3.2.5. Wzmacnianie roli społeczności we wdrażaniu Konwencji światowego dziedzictwa

Społeczność lokalna to kluczowi aktorzy w procesie identyfikacji i zrównoważonego zarządzania dobrem. Zaangażowanie społeczności lokalnej należy oprzeć na konstruktywnym dialogu i udziale w procesie podejmowania decyzji wszystkich interesariuszy. Należy przeanalizować możliwości zaangażowania oraz próby wzajemnego zrozumienia i współpracy pomiędzy różnymi interesariuszami zainteresowanymi ochroną dobra. Zaangażowanie społeczności lokalnej może dotyczyć różnych

aspektów zarządzania dobrem, a sukces takiego przedsięwzięcia zależy od głębokiego zrozumienia zasad oraz profesjonalnego podejścia do modelu zarządzania partycypacyjnego.

3.3. Zachowanie Wyjątkowej Wartości Uniwersalnej Dobra oraz utrzymanie lub poprawa stanu zachowania Dobra z momentu wpisu

Deklaracja Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości

Streszczenie

Puszcza Białowieska to duży kompleks leśny zlokalizowany na pograniczu Polski i Białorusi. Dzięki trwającej od kilku wieków ochronie, Puszcza zachowała swój pierwotny charakter po dziś dzień. Białowieski Park Narodowy, Polska, został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa w 1979 r., natomiast w 1992 r. obszar ten został rozszerzony o białoruską część Puszczy Białowieskiej. Wskutek znaczącego rozszerzenia miejsca w 2014 r. obejmuje on obecnie obszar 141 885 ha wraz ze strefą buforową o powierzchni 166 708 ha.

Obiekt obejmuje kompleks lasów nizinnych, charakterystycznych dla ekoregionu lasów mieszanych Środkowej Europy. **Obszar ten ma wyjątkowe znaczenie dla ochrony przyrody z uwagi na powierzchnię starodrzewi obejmujących duże nietknięte obszary, na których zachodzą procesy naturalne. Ich rezultatem jest bogactwo martwych drzew – zarówno stojących jak i leżących, przekładające się na dużą różnorodność gatunków grzybów i bezkręgowców saproksylicznych.** Obiekt zapewnia ochronę różnorodnej i bogatej fauny, obejmującej 59 gatunków ssaków, ponad 250 gatunków ptaków, 13 gatunków płazów, 7 gatunków gadów i ponad 12 000 gatunków bezkręgowców. Symbolem obiektu jest żubr: na całym terenie zamieszkuje około 900 osobników, co stanowi prawie 25% światowej populacji żubra i ponad 30% wolno żyjących zwierząt.

Kryterium (IX): Puszcza Białowieska to różnorodny kompleks chronionych ekosystemów leśnych, będących przykładem lasów mieszanych typowych dla ekoregionu Europy Środkowej, oraz szereg siedlisk nieleśnych, w tym łąki wilgotne, doliny rzek i inne tereny podmokłe. Obszar ten obejmuje tereny o wyjątkowej wartości dla ochrony przyrody, obejmujące m.in. **rozległe starodrzewia**. Ten duży i zwarty obszar leśny jest miejscem występowania **żywotnych populacji dużych ssaków, w tym ssaków drapieżnych (wilk, ryś i wydra) tworzących kompletną sieć pokarmową. Bogactwo martwych drzew – zarówno stojących jak i leżących – prowadzi do dużej różnorodności gatunków grzybów i bezkręgowców saproksylicznych.** Wieloletnia tradycja badań naukowych nad niemal nienaruszonym ekosystemem leśnym oraz liczne publikacje, w tym opisy nowych gatunków, znacznie podnoszą wartość obiektu.

Kryterium (X): Puszcza Białowieska jest obszarem niezastąpionym dla zachowania różnorodności biologicznej, przede wszystkim ze względu na jej rozmiar, status ochronny oraz nieomal nienaruszony stan zachowania przyrody. Obiekt ten zamieszkuje **największa żyjąca na wolności populacja żubra**, który jest symbolem obiektu. Wartość Obiektu dla ochrony różnorodności biologicznej jest ogromna, zapewniając ochronę 59 gatunkom ssaków, ponad 250 gatunkom ptaków, 13 gatunkom płazów, 7 gatunkom gadów i ponad 12 000 gatunków bezkręgowców. Flora Puszczy jest różnorodna i ma istotne znaczenie na poziomie regionalnym, a sam **obiekt odgrywa znaczącą rolę w ochronie**

grzybów. Odkryto tu kilka nowych dla nauki gatunków, a swoje stanowiska ma tutaj wiele gatunków zagrożonych wyginięciem.

Integralność

Obiekt stanowi duży, spójny obszar poddany różnym reżimom ochronnym, obejmujący wszystkie typy ekosystemów leśnych regionu i stanowiący naturalne środowisko życia dużych ssaków. **Obecność rozległych, nieprzekształconych obszarów jest istotą ochrony przyrody.** Niektóre z ekosystemów obecne w obiekcie (**łąki wilgotne, tereny podmokłe, doliny rzeczne**) **wymagają utrzymania poprzez aktywne działania** zapobiegające skutkom zmniejszonego przepływu wód oraz braku rolnictwa (koszenia łąk). Strefa buforowa zaproponowana przez oba Państwa-Strony wydaje się być wystarczająca do zapewnienia efektywnej ochrony integralności obiektu przed zagrożeniami spoza jego granic. Istnieje jednakże kilka wyzwań spowodowanych istnieniem barier wewnątrz obiektu oraz jego względnej izolacji przez otaczające go tereny rolne, wymagających ciągłego zarządzania i monitorowania.

Ochrona i zarządzanie

Obiekt korzysta z ochrony prawnej i instytucjonalnej w obu Państwach-Stronach dzięki szeregowi instrumentów ochronnych.

Ochrona i zarządzanie wymaga ścisłej i efektywnej współpracy pomiędzy Państwami-Stronami, a także pomiędzy poszczególnymi instytucjami w każdym z nich. Białowieski Park Narodowy (Polska), Lasy Państwowe (Polska) oraz władze białoruskiego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej zawarły umowę dotyczącą przygotowania i realizacji zintegrowanego planu zarządzania Obiektem, a także ustanowienia transgranicznego Komitetu Sterującego. Ponadto, Strona Polska zawarła umowę ustanawiającą Komitet Sterujący pomiędzy Parkiem Narodowym oraz Administracją Lasów Państwowych, mający wypracować skoordynowane podejście do zintegrowanego zarządzania. **Istotne jest zapewnienie efektywnego funkcjonowania wspomnianego Komitetu Sterującego,** uwzględniając m.in. regularne spotkania oraz jego zaangażowanie we współpracę transgraniczną i zarządzanie. Kluczowe jest utrzymywanie przez parki narodowe obu Państw-Stron skutecznych i prawnie obowiązujących planów zarządzania, a przyjęty plan zarządzania dla Białowieskiego Parku Narodowego (Polska) stanowi wymóg konieczny i długoterminowy.

Zintegrowany plan zarządzania Obiektem musi uwzględnić wszystkie kluczowe kwestie gwarantujące efektywne zarządzanie Obiektem, w szczególności lasami, łąkami i terenami podmokłymi, a także otrzymać w perspektywie długoterminowej odpowiednie finansowanie umożliwiające jego skuteczną realizację.

Skuteczne i odpowiednio finansowane zarządzanie ochroną stanowi podstawowy długofalowy wymóg dla zabezpieczenia obiektu oraz prowadzenia niezbędnych działań utrzymujących wartości przyrodnicze obiektu. Zagrożenia wymagające długoterminowej uwagi w formie monitoringu i ciągłych programów zarządzania obejmują **ochronę przeciwpożarową oraz wpływ barier na łączność ekologiczną, w tym dróg, pasów przeciwpożarowych i płotu granicznego.** Istnieje również potrzeba ciągłego ulepszania wybranych aspektów zarządzania obiektem, w tym **zwiększenia łączności**

ekologicznej w granicach obiektu oraz w jego otoczeniu, a także zwiększania zaangażowania lokalnej społeczności.

3.4. Cele ochrony i zarządzania Dobrem zgodnie z wnioskiem re-nominacyjnym

Zgodnie z wnioskiem Re-nominacyjnym wyjątkową wartość Dobra stanowią:

- Istnienie pradawnej puszczy, w której przebieg procesów naturalnych w czasach historycznych nie został przerwany;
- Liczne gatunki reliktowe lasów pierwotnych;
- Żyjąca na wolności populacja żubra – gatunku uratowanego przed zagładą;
- Obecność rzadkich i zagrożonych gatunków, m.in. wilka, rysia, dzięcioła trójpalczastego, dzięcioła białogrzbietego, wielu gatunków grzybów, roślin i innych zwierząt oraz całego kompleksu zależności między poszczególnymi elementami ekosystemu;
- Granice Dobra obejmujące wszystkie stadia rozwojowe lasu. Obiekt zapewnia kontynuację naturalnych procesów ekologicznych i biologicznych, jak również właściwy stan ochrony i zachowania wszystkich zbiorowisk i gatunków tworzących unikatową różnorodność ekosystemów. Mozaika zjawisk przyrodniczych, ich dynamika jak również bogactwo i różnorodność siedlisk przyrodniczych przedstawiają wyjątkową wartość jako siedliska niezbędne do bytowania licznych gatunków typowych dla lasów naturalnych strefy klimatu umiarkowanej.

Dobro Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowiecka” będzie zawsze miejscem, gdzie:

- Nadrzędną zasadą zarządzania jest ochrona dzikiej przyrody oraz szacunek dla wyjątkowej sieci powiązań w ekosystemach; w strukturze drzewostanu przeważają starodrzewia o charakterze pierwotnym;
- Prowadzone są badania procesów naturalnych oraz różnorodności biologicznej, a ich wyniki są udostępniane zainteresowanym instytucjom i osobom;
- Obiekt jest udostępniony wyłącznie na zasadach, które wspierają wartości przyrodnicze, a intensywna turystyka i rekreacja skierowana jest do strefy buforowej;
- Ludzie żyją w harmonii z przyrodą, troszcząc się o środowisko przyrodnicze, a poziom świadomości ekologicznej podnoszony jest przez stałą edukację;
- Dobro przyrody przynosi korzyści lokalnej społeczności.

Podstawowe cele zarządzania Dobrem to zachowanie procesów przebiegających w lesie pierwotnym oraz unikalnej kombinacji siedlisk i gatunków. Szczególną ochroną objęte są starodrzewia o charakterze pierwotnym. Utrzymany zostanie istniejący reżim hydrologiczny, natomiast ekosystemy wodne sztucznego pochodzenia zarządzane będą w taki sposób, aby zachować istniejące zbiorowiska roślin i zwierząt związanych z siedliskami wodnymi.

- **Ochrona przyrody**

Ochrona starodrzewi

Starodrzewia o charakterze pierwotnym pozostaną bez bezpośredniej ingerencji człowieka. Podstawową zasadą gospodarowania Dobrem jest ochrona. Dopuszczalne działania to badania naukowe, edukacja, ograniczony i kontrolowany ruch turystyczny, utrzymywanie drożności ciągów komunikacyjnych, ograniczanie ryzyka pożarowego.

Poza obszarem ochrony ścisłej promowana będzie naturalna regeneracja lasu, w uzasadnionych przypadkach wspierana odnowieniami gatunkami drzew i krzewów pochodzących z Puszczy Białowieskiej.

Ochrona gatunków

Ochronie będą podlegać wszystkie gatunki chronione przez prawo państwowe, a także gatunki chronione na mocy dyrektyw europejskich i konwencji międzynarodowych. Na obszarach ochrony ścisłej nie będą prowadzone żadne zabiegi ochronne.

Ograniczenie eksploatacji

Pozyskanie drewna oraz regulacja liczebności zwierząt łownych nie wynika z przesłanek ekonomicznych, a związane jest wyłącznie z potrzebą ochrony siedlisk i ochrony lasu.

Ochrona dolin rzecznych oraz obszarów podmokłych

Doliny rzeczne oraz obszary podmokłe utrzymają obecny charakter. Obszary, które zostały w przeszłości przekształcone przez gospodarkę człowieka, a które obecnie uznawane są za siedliska wartościowe przyrodniczo, zachowają otwarty charakter dzięki takim zabiegom jak koszenie i usuwanie nalożów.

Reżim wodny

Gospodarowanie ekosystemami wodnymi sztucznego pochodzenia będzie prowadzone w sposób zapewniający długoterminowe przetrwanie wykształconych już zbiorowisk roślinnych oraz zespołów zwierząt wodnych i zależnych od wody. Będzie wykluczać ich negatywny wpływ na poziom wód gruntowych w otaczających je ekosystemach. Głównym celem działań będzie podtrzymanie istniejących stosunków wodnych.

Nie będą prowadzone prace skutkujące osuszeniem terenu. Tam, gdzie konieczne może być spowolnienie odpływu wód z ekosystemu, mogą zostać podjęte odpowiednie działania.

Obiekty archeologiczne i historyczne

Stanowiska i obiekty archeologiczne o znaczeniu historycznym zostaną zachowane.

- **Badania naukowe**

Badania procesów naturalnych i różnorodności biologicznej

Za podstawowe cele badań naukowych uznaje się: poznanie zjawisk przyrodniczych, procesów naturalnych oraz elementów ekosystemu, jak również rozpoznanie wpływu różnych form działalności człowieka na przyrodę i poprawa metod ochrony przyrody. Badania procesów naturalnych i różnorodności biologicznej są uważane za priorytetowe.

Badania gatunków rzadkich i zagrożonych

Prowadzone będą badania rzadkich i zagrożonych gatunków, zwłaszcza gatunków typowych dla lasów naturalnych oraz gatunków reliktowych. Wspierane będą badania grup słabo poznanych, głównie grzybów i bezkręgowców.

Zasady eksploracji naukowej

Badania naukowe prowadzone są zgodnie z zasadami eksploracji naukowej obowiązującymi w parkach narodowych Puszczy Białowieskiej, zatwierdzonymi przez ich Rady Naukowe. Każdy wniosek badawczy jest przedstawiony do zaopiniowania Radzie Naukowej Parku. Obowiązują nieinwazyjne, obserwacyjne metody badań. Eksperymenty naukowe, a zwłaszcza te prowadzące do nieodwracalnych zmian w środowisku przyrodniczym i procesach naturalnych lub zagrażające

roślinom, grzybom, zwierzętom oraz krajobrazowi Puszczy Białowieskiej są niedopuszczalne. Na obszarach poza granicami Parków Narodowych w Puszczy Białowieskiej, zarządzanych przez Nadleśnictwa Białowieża, Browsk i Hajnówka, prace naukowe będą wykonywane zgodnie z obowiązującymi uregulowaniami wewnętrznymi Lasów Państwowych, a w szczególności z regulaminem wykonywania badań – informacje z realizacji badań będą przedkładane Radzie Naukowo-Społecznej LKP, a wnioski Rady będą służyły planowaniu badań na kolejne okresy planistyczne i zawieranie porozumień z placówkami naukowymi. Badania prowadzone na terenie rezerwatów przyrody wymagają zgody Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

- **Edukacja**

Rozwój edukacji

Rozwijany i wprowadzany jest szeroki wachlarz sposobów prowadzenia edukacji różnych grup wiekowych, skierowanej zarówno do społeczności lokalnych, jak i odwiedzających. Edukacja jest postrzegana jako zagadnienie kluczowe dla lepszej ochrony przyrody nie tylko Puszczy Białowieskiej, ale także w szerszym kontekście. Nadleśnictwa Puszczy Białowieskiej prowadzą edukację w oparciu o 10-letnie Programy Edukacji Leśnej Społeczeństwa.

Edukacja oraz zaangażowanie społeczności lokalnych

Organizowane będą szkolenia z zakresu ochrony przyrody i środowiska. Efektem prowadzonej edukacji będzie podniesienie świadomości znaczenia wartości przyrodniczych, a także kulturowych Obiektu, a tym samym akceptacja działań i ograniczeń na obszarze Puszczy Białowieskiej przez wszystkie strony, w tym zarządzających Dobrem, lokalną społeczność oraz zwiedzających.

- **Turystyka i rekreacja**

Udostępnienie obszarów ochrony ścisłej

Obszar ochrony ścisłej może być zwiedzany wyłącznie wzdłuż wytyczonej, lecz nie oznakowanej w terenie, trasy turystycznej w grupach liczących nie więcej niż 10 osób pozostających pod opieką przewodnika. Poza obszarami ochrony ścisłej turyści mogą poruszać się po oznakowanych szlakach turystycznych.

- **Zaangażowanie**

Kampania na rzecz zaangażowania

Wskazana jest długoterminowa kampania na rzecz zaangażowania ludzi w sprawy otaczającego ich środowiska przyrodniczego. Zmiana tradycyjnej postawy ludzi wobec środowiska przyrodniczego jest trudna i wymaga czasu oraz zaangażowania różnych grup społecznych i zawodowych, jak również mediów.

Utrzymanie zasad zbioru owoców runa leśnego

Pozyskiwanie owoców runa leśnego oraz grzybów na niewielką skalę dozwolone będzie poza obszarami ochrony ścisłej. Pozwoli to na utrzymanie więzi lokalnej społeczności z lasem oraz podkreśli pozaprodukcyjne funkcje lasu.

3.5. Rekomendacje zawarte w Decyzji 38 COM 8B.12

Komitet Światowego Dziedzictwa wyraża uznanie wobec Państw-Stron – Białorusi i Polski – dla ich wysiłków prowadzących do zawarcia umów mających na celu zacieśnienie współpracy oraz skuteczne zarządzanie obiektem transgranicznym;

5. Wnosi wobec Polski, aby w trybie pilnym:

- a) niezwłocznie przyjęła nowy plan zarządzania dla Białowieskiego Parku Narodowego, nie później niż do 1 października 2014 r., oraz dostarczyła Centrum Światowego Dziedzictwa kopię przyjętego i zatwierdzonego planu,
- b) ustanowiła w trybie pilnym Komitet Sterujący pomiędzy Parkiem Narodowym a Administracją Lasów Państwowych, aby zagwarantować zintegrowane planowanie i zarządzanie częścią miejsca znajdującą się po stronie polskiej, a także, aby zapewniła stosowne środki finansowe na efektywne funkcjonowanie Komitetu Sterującego;

6. Wnosi również wobec Polski i Białorusi, aby:

- a) w trybie pilnym ustanowiły Transgraniczny Komitet Sterujący, który będzie koordynować, wspierać i usprawniać zintegrowane zarządzanie miejscem,
- b) zapewniły stosowne zasoby ludzkie i finansowe mające zabezpieczyć efektywne funkcjonowanie Transgranicznego Komitetu Sterującego,
- c) przyspieszyły przygotowywanie i oficjalne przyjęcie zintegrowanego planu zarządzania dla obiektu, który obejmie wszystkie kluczowe kwestie dotyczące skutecznej ochrony i zarządzania obiektem transgranicznym, a zwłaszcza te, które dotyczą **zarządzania lasem i terenami podmokłymi**, a także **zwiększenia funkcjonalnej łączności ekologicznej na terenie obiektu oraz zmniejszenia istniejącej rozległej sieci dróg i pasów przeciwpożarowych**,
- d) **zapewniły odpowiednie finansowanie zintegrowanego planu zarządzania umożliwiające jego skuteczną realizację**, oraz
- e) utrzymały i wzmocniły poziom współpracy i zaangażowania lokalnych społeczności osiągnięty podczas przygotowań do wpisu miejsca na Listę, tak aby zapewnić ich wkład w skuteczne zarządzanie obiektem;

3.6. Rekomendacje zawarte w Decyzji 40 COM 7B.92

3. KŚD z niepokojem przyjął informację o aneksie do Planu Urządzania Lasu dla Nadleśnictwa Białowieża zezwalającym na trzykrotne zwiększenie pozyskania, także w drzewostanach dojrzałych, oraz o przyjętym "Programie dla Puszczy Białowieskiej jako dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego UNESCO oraz obszaru sieci Natura 2000" zezwalającym na aktywne działania na rzecz odnawiania siedlisk na dwóch trzecich powierzchni każdego z nadleśnictw polskiej części Dobra, co może skutkować zaburzeniem przebiegu procesów naturalnych.

4. Z zadowoleniem przyjmuje zaproszenie misji doradczej IUCN w czerwcu 2016 r., która będzie służyć rekomendacjami dotyczącymi wpływu ostatnich aneksów do Planu Urządzania Lasu na ochronę wyjątkowej uniwersalnej wartości Dobra.

5. Przypomina, że Deklaracja Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości Dobra podkreśla jego niezaburzone procesy naturalne i wynikające z nich bogactwo martwego drewna, stojącego jak i leżącego, prowadzące do dużej różnorodności grzybów i bezkręgowców saproksylicznych.
6. Prosi Polskę o przesłanie do Komitetu oceny potencjalnego wpływu aneksów do Planów Urządzania Lasu na wyjątkową wartość uniwersalną Dobra, uwzględniając wszelkie formy ochrony odnoszące się do Dobra, jak również stanowisko lokalnej społeczności i interesariuszy, w kontekście zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieskiej;
7. Prosi także Polskę o podjęcie wszelkich koniecznych środków do utrzymania ciągłości i integralności chronionych starodrzewi w Puszczy Białowieskiej i zapewnienie, że nie będzie dozwolone komercyjne pozyskanie drewna z całej polskiej części Dobra, zauważając, że komercyjne pozyskanie drewna będzie stanowić potencjalne zagrożenie dla Dobra, zgodnie z paragrafem 180 Wytycznych Operacyjnych;
8. Zauważa, że transgraniczny Komitet Sterujący dla Dobra został utworzony, a jego zadaniem będzie przygotowanie transgranicznego Planu Zarządzania, ponawia prośbę do Państw-Stron o przygotowanie takiego planu jako zadania priorytetowego w celu zapewnienia skoordynowanego podejścia do zarządzania Dobrem i zagwarantowania, że w całym obiekcie nie będą dozwolone żadne działania, które mogłyby negatywnie wpłynąć na wyjątkową uniwersalną wartość Dobra.

3.7. Rekomendacje zawarte w Raporcie z Misji doradczej ekspertów IUCN 4 – 8 czerwca 2016 r.

Eksperci w podsumowaniu przebiegu misji zwracają uwagę na fakt, że w trakcie misji przewijał się temat niespójności wymagań Światowego Dziedzictwa i zarządzania obszarami Natura 2000. Eksperci stwierdzili, że takiej niespójności nie ma. Jeśli chodzi o Konwencję Światowego Dziedzictwa, ochrona i zarządzanie mają na celu zachowanie WUW, która w szczególności podkreśla istnienie zasadniczo niezaburzonej przyrody oraz rozległych obszarów starodrzewi. Ochrona tych wartości wymaga jak najmniejszej ingerencji w przyrodę. W pewnych przypadkach jednakże, w przypadku wybranych siedlisk i gatunków chronionych Dyrektywą Siedliskową i Ptasią, wymagane będzie podjęcie aktywnej ochrony. Plan Zarządzania dla polskiej strony Dobra powinien zidentyfikować te przypadki i jasno zdefiniować je w planie strefowania. Na terenie polskiej części Dobra współistnieje wiele form ochrony i wiele planów ochrony i zarządzania. Należy zadbać o to, aby wszystkie one miały na celu ochronę WUW Dobra. Należy jasno zdefiniować pojęcie „cięć sanitarnych” oraz „zapewnienie bezpieczeństwa publicznego” oraz określić, przy współudziale wszystkich interesariuszy, kiedy, gdzie i jak mogą być te środki stosowane. Opracowane wytyczne powinny być w pełni kompatybilne z wymaganiami Światowego Dziedzictwa.

Eksperci zauważyli brak współpracy między instytucjami zarządzającymi oraz różnymi stronami konfliktu wokół Puszczy Białowieskiej rekomendując 1) udoskonalenie systemu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” poprzez ustanowienie i utrzymywanie instytucji zarządzającej Dobrem, która znalazłaby szeroką akceptację w środowisku oraz 2) włączenie w obieg informacji i proces decyzyjny wszystkich grup interesariuszy. W opinii ekspertów głównym celem zarządzania Dobrem powinno być zachowanie ogólnego ekologicznego charakteru Dobra, a tam, gdzie to konieczne jego regeneracja poprzez minimalizację ingerencji człowieka i ułatwianie przebiegu procesów naturalnych. W tym znaczeniu, gospodarowanie obszarami leśnymi powinno kierować się

zmniejszeniem udziału świerka do poziomu obserwowanego w obszarze ściśle chronionym w granicach BPN i poprzez wykluczenie jednolitych drzewostanów świerkowych.

Zalecenia ekspertów:

1. Zainicjować w najbliższej przyszłości proces przygotowywania planu zarządzania Dobrem, który obejmie całą polską część Dobra uwzględniając jego transgraniczny charakter, i który będzie:
 - a. w pełni kompatybilny z oczekiwaniami Światowego Dziedzictwa i będzie promował naturalne procesy ekologiczne i biologiczne,
 - b. prowadzony przez zespół skupiający przedstawicieli właściwych instytucji (Ministerstwo Środowiska, Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”, Białowiecki Park Narodowy) współpracujący z lokalną społecznością i interesariuszami,
 - c. używał odpowiednich metod i mechanizmów do zaangażowania wszystkich interesariuszy, w szczególności lokalne i krajowe organizacje pozarządowe, naukowców łącznie z Akademią Nauk i uniwersytetami i naukowcami lokalnymi. Powinien także uwzględniać interesariuszy z Białorusi i doświadczenia międzynarodowe,
2. Przekazać Zintegrowany Plan Zarządzania do Centrum Światowego Dziedzictwa w celu przeanalizowania go przez IUCN jeszcze przed ostatecznym zatwierdzeniem Planu;
3. Rozwinąć efektywny system zarządzania polską częścią Dobra, poza Transgranicznym Komitetem Sterującym, w celu zapewnienia partycypacji kluczowych interesariuszy w procesie zarządzania;
4. Zbudować szerszą wizję zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieckiej oraz nadleśnictw dzieloną przez wszystkich interesariuszy, która odpowiednio doceni świadczenia przyrodnicze dostarczane przez Dobro (włączając turystykę, adaptacje do zmian klimatu itp.);
5. Powstrzymać wdrożenie Aneksu do PUL dla Nadleśnictwa Białowieża do czasu przygotowania i zatwierdzenia nowego Zintegrowanego Planu Zarządzania z odpowiednim strefowaniem i uregulowaniami, które będą przewodnie dla przyszłych planów urządzania lasu dla obszarów w granicach Dobra.

3.8. Rekomendacje zawarte w Decyzji 41 COM 7B.1

3. KŚD z zadowoleniem przyjmuje decyzję Białorusi o zwiększeniu obszaru ochrony ścisłej w białoruskiej części Dobra;
4. Przyjmuje informację przedłożoną przez Państwa-Strony dotyczącą cięć sanitarnych podjętych w części polskiej Dobra oraz wnioski Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko Aneksu do Planu Urządzania Lasu dla Nadleśnictwa Białowieża, zauważając, że niezależna ocena potencjalnego wpływu na WUW Dobra głównie podsumowuje wnioski Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko, zauważa, że Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko skupia się na wpływie na obszar Natura 2000 Puszcza Białowiecka, co nie odzwierciedla adekwatnej oceny wpływu na WUW Dobra;
5. Ponawia stanowisko, że komercyjne pozyskanie drewna z całego obszaru Dobra będzie stanowić potencjalne zagrożenie dla Dobra, zgodnie z paragrafem 180 Wytycznych Operacyjnych; zauważa z ogromnym zaniepokojeniem decyzję w sprawie naruszenia przepisów wydaną przez

Komisję Europejską odnośnie Puszczy Białowieskiej (Polska) stwierdzającą, że zwiększenie pozyskania prawdopodobnie wpłynie negatywnie na ochronę siedlisk i gatunków jak również spowoduje nieodwracalne straty różnorodności biologicznej, także poprzez usuwanie drzew 100-letnich i starszych, oraz że te działania w świetle dostępnych dowodów przekraczają działania konieczne zapewniające bezpieczne korzystanie z lasu.

6. Ponawia prośbę skierowaną do Polski o utrzymanie ciągłości i integralności chronionych starodrzewi w Puszczy Białowieskiej i wzywa do natychmiastowego zatrzymania cięć i pozyskania w starodrzewiach, jak również wyjaśnienia doniesień stron trzecich dotyczących wycinki drzew innych gatunków niż te zaatakowane przez kornika drukarza, co nie może być uzasadnione cięciami sanitarnymi;

7. Wzywa Państwa-Strony do zaproszenia misji Centrum Światowego Dziedzictwa i IUCN, aby poddać ocenie obecny i potencjalny wpływ trwających i planowanych działań z zakresu gospodarki leśnej na WUW Dobra i przeanalizować czy Dobro spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w zagrożeniu;

9. Zauważając wnioski Państw-Stron, że przygotowanie transgranicznego planu zarządzania będzie wymagać kilku lat, ponawia prośbę o przygotowanie takiego planu jako zadania priorytetowego w celu zapewnienia skoordynowanego podejścia do zarządzania Dobrem i zagwarantowania, że w całym obiekcie nie będą dozwolone żadne działania, które mogłyby negatywnie wpłynąć na WUW Dobra.

3.9. Rekomendacje zawarte w Raporcie z Misji ekspertów IUCN 24.09 – 2.10 2018 r.

W raporcie eksperci wnoszą o:

1. Zapewnienie zgodności wszystkich działań z zakresu gospodarki leśnej w obiekcie z poniższymi ustaleniami w zakresie gospodarowania zgodnie z nominacją z 2014 r.:

- W strefie ochrony ścisłej, jak również w strefie ochrony częściowej I i II, należy zapewnić, aby nie podejmowano żadnych działań w zakresie gospodarki leśnej, w tym usuwania drewna martwego, cięć sanitarnych lub jakichkolwiek aktywnych działań regeneracyjnych (w tym przygotowania gleby i sadzenia drzew),
- W strefie aktywnej ochrony należy ograniczyć działania w zakresie gospodarki leśnej wyłącznie do interwencji mających na celu przyspieszenie procesu zastępowania drzewostanów bardziej naturalnymi lasami grądowymi lub zachowanie niektórych związanych z nimi siedlisk nieleśnych, w tym łąk wilgotnych, dolin rzecznych i innych terenów podmokłych oraz siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów. Niezbędne środki aktywnej ochrony powinny być wyszczególnione w zintegrowanym planie zarządzania,
- Na obszarze całego Dobra należy ograniczyć cięcia z uwagi na bezpieczeństwo publiczne tylko do obszarów położonych wzdłuż określonych dróg i ścieżek (w odległości 50 m z każdej strony) na podstawie jasnego planu oceny ryzyka,
- Dla całego Dobra należy opracować i wdrożyć kompleksowy plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasów oparty na szczegółowej i realistycznej ocenie ryzyka, który zostanie włączony do zintegrowanego planu zarządzania i uwzględni uwagi zawarte w niniejszym raporcie.

2. Odwołanie Aneksu do PUL dla Nadleśnictwa Białowieża i zapewnienie, aby nowy PUL dla obszarów znajdujących się w obiekcie opierał się na nowym całościowym Planie Zarządzania polską częścią Dobra. Istniejące PUL nie powinny być aneksowane lub powinny być zmieniane w bardzo restrykcyjny sposób, aby umożliwić zastosowanie ściśle niezbędnych środków bezpieczeństwa na podstawie jasnego planu oceny ryzyka, jak określono powyżej. Przed zatwierdzeniem wszelkie zmiany istniejącym PUL powinny być przesłane do Centrum Światowego Dziedzictwa wraz z jasnym uzasadnieniem do rozpatrzenia przez IUCN.

3. Przyspieszenie przygotowania transgranicznego zintegrowanego planu zarządzania, zdefiniowanie całościowej wizji zarządzania obiektem w celu zachowania WUW, zdefiniowanej w przyjętej Deklaracji Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości, zdefiniowanie transgranicznego systemu zarządzania oraz określenie obszarów współpracy, w tym przywrócenie reżimu hydrologicznego obiektu, łączności, zarządzania populacją żubrów, itp.

4. W trybie pilnym należy opracować całościowy Plan Zarządzania polską częścią Dobra, uwzględniający poniższe zalecenia:

- Zaangażowanie wszystkich stron i interesariuszy (Park Narodowy, Administracja Lasów Państwowych, naukowców z powiązanych dyscyplin, organizacji pozarządowych),
- Ustanowienie ochrony WUW (zgodnie z definicją zawartą w decyzji 38 COM 8B.12) jako głównego celu planu zarządzania,
- Określenie działań w zakresie zarządzania w oparciu o mapowanie cech definiujących WUW. Bogactwo dostępnych danych naukowych ułatwi takie mapowanie,
- Zdefiniowanie możliwego dostosowania podziału na strefy w celu uproszczenia obecnej sytuacji, bez zmniejszania obszaru wyłączanego z czynnej gospodarki leśnej (strefa ścisłej ochrony oraz strefy ochrony częściowej I i II),
- Dostosowanie wszystkich innych planów zarządzania do całościowego Planu Zarządzania,
- Zdefiniowanie jasnego wspólnego zarządzania między Białowieskim Parkiem Narodowym, Administracją lasów Państwowych i Ministerstwem Środowiska,
- Przed ostatecznym zatwierdzeniem planu należy przedłożyć Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO projekt ogólnego planu zarządzania.

5. Wstrzymanie prac modernizacyjnych na drodze Narewskiej do czasu przygotowania i przedłożenia szczegółowej Oceny Oddziaływania na Środowisko (OOS), w której oceniane jest oddziaływanie poprawy stanu nawierzchni drogi na WUW obiektu, zgodnie z ustępem 172 **wytycznych operacyjnych**,

6. Opracowanie wizji tego, w jaki sposób obiekt może przyczynić się do zrównoważonego rozwoju otaczającego go regionu, w oparciu o jasną strategię zrównoważonej turystyki, zgodną z ochroną WUW.

3.10. Rekomendacje zawarte w Decyzji 43 COM 7B.14

3. KŚD, biorąc pod uwagę wnioski z misji z 2018 r., pochwała Białoruś za efektywne skupienie zarządzania częścią białoruską na utrzymaniu przebiegu procesów naturalnych oraz na odtwarzaniu terenów podmokłych, w tym tych desygnowanych w ramach Konwencji Ramsarskiej;

4. Wyraża głębokie zaniepokojenie zakrojonym na szeroką skalę pozyskaniem w polskiej części Dobra w latach 2016 – 2018, łącznie ze strefą ochrony częściowej II obejmującą starodrzewia, z żalem zauważa wpływ, jaki te praktyki wywarły na ekologiczne i naturalne procesy wywierając negatywny wpływ na WUW Dobra.

5. Z zadowoleniem przyjmuje decyzję Polski o wstrzymaniu cięć od początku 2018 r., ponagla Polskę, aby zapewniła, że wszystkie zabiegi gospodarki leśnej na terenie Dobra będą zgodne z następującymi zaleceniami wpisującymi się we wniosek nominacyjny z 2014 r. oraz rekomendacje Misji z 2018 r.:

1. W strefie ochrony ścisłej oraz ochrony częściowej I i II, zapewnić, by nie były podejmowane żadne zabiegi gospodarki leśnej, łącznie z usuwaniem martwego drewna, cięciami sanitarnymi, aktywnym odnawianiem lasu (włączając przygotowanie gleby i sadzenie drzew),
2. W strefie ochrony aktywnej ograniczyć działania gospodarcze wyłącznie do zadań bezpośrednio związanych z przyspieszeniem procesu przebudowy drzewostanów w kierunku bardziej naturalnych drzewostanów grądowych lub zachowaniem siedlisk nieleśnych: wilgotnych łąk, dolin rzecznych i innych terenów podmokłych i siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów. Konieczne zabiegi ochrony czynnej powinny być wyszczególnione w Zintegrowanym Planie Zarządzania,
3. Na całym obszarze Dobra ograniczyć cięcia związane z zapewnieniem bezpieczeństwa publicznego do obszarów wzdłuż wybranych dróg i ścieżek (w odległości 50 m po obu stronach) w oparciu o jasny plan oceny ryzyka,
4. Dla całego Dobra opracować i wdrożyć kompleksowy Plan Przeciwpożarowy w oparciu o rygorystyczną ocenę ryzyka, i włączyć go do Zintegrowanego Planu Zarządzania;

6. Zauważa, że brak dostosowania zabiegów gospodarki leśnej do powyższych wytycznych będzie stanowił wyraźne zagrożenie dla Dobra, i zgodnie z par. 180 Wytycznych Operacyjnych będzie podstawą do wpisu Dobra na Listę Światowego Dziedzictwa w zagrożeniu;

7. Wzywa Polskę do unieważnienia Aneksu do Planu Urządzania Lasu dla Nadleśnictwa Białowieża i zapewnienia, że nowe PUL dla nadleśnictw w granicach Dobra będą dostosowane do nowego całościowego Planu Zarządzania polską częścią Dobra;

8. Zauważa ponadto, że aktualne PUL nie powinny być aneksowane, lub tylko w bardzo ograniczonym zakresie dopuszczającym konieczne zabiegi związane z bezpieczeństwem publicznym zaplanowane na podstawie jasnej oceny ryzyka, a wszelkie aneksy, przed akceptacją, powinny być przesłane z jasnym uzasadnieniem do Centrum Światowego Dziedzictwa w celu ich analizy przez IUCN;

9. Ponawia prośbę skierowaną do Polski o opracowanie, jako zadanie priorytetowe, całościowego Planu Zarządzania dla polskiej części Dobra, stawiającego ochronę WUW jako celu głównego, z uwzględnieniem rekomendacji misji z 2018 r. oraz przesłanie, przed jego zatwierdzeniem, projektu całościowego Planu Zarządzania do Centrum Światowego Dziedzictwa w celu jego analizy przez IUCN;

10. Prosi także Państwa-Strony Polskę i Białoruś o przyspieszenie przygotowania Transgranicznego Zintegrowanego Planu Zarządzania, definiującego wizję zarządzania Dobrem opartą na Deklaracji WUW, i ustanowienie transgranicznego systemu zarządzania, jak zalecono w raporcie z misji z 2018 r.;

13. Zauważa z niepokojem, że prace związane z podniesieniem standardu Drogi Narewowskiej przez Polskę może potencjalnie wywrzeć wpływ na łączność ekologiczną Dobra, prosi ponadto Stronę Polską, aby wstrzymała prace remontowe do czasu ukończenia i przedstawienia Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko uwzględniające wpływ prac na WUW Dobra, zgodnie z par. 172 Wytycznych Operacyjnych;

3.11. Rekomendacje zawarte w Decyzji 44 COM 7B.100

3. KŚD zauważa z satysfakcją, że działania z zakresu gospodarki leśnej, włączając cięcia, zostały utrzymane na bardzo niskim poziomie i ograniczone tylko do strefy ochrony aktywnej, jak zalecono w raporcie z misji w 2018 r.;
4. Przyjmuje potwierdzenie Strony Polskiej, że przyjęte ostatnio Aneksy do PUL dla nadleśnictwa Białowieża i Browsk są zgodne z zaleceniami misji z 2018 r. i zezwalają na ograniczone zabiegi gospodarki leśnej w strefie ochrony aktywnej nakierowane na zapewnienie bezpieczeństwa publicznego oraz wdrożenie wymogów status Natura 2000;
5. Ponagla Polskę do przyspieszenia prac nad całościowym Planem Zarządzania stawiającym w centrum ochronę WUW i uwzględniającym wnioski z misji 2018 r. podkreślając, że Plan Zarządzania powinien być dokumentem przewodnim dla innych dokumentów planistycznych, łącznie z PUL na lata 2022 – 2031, taka, by zapewnić ich zgodność z ochroną WUW Dobra;
6. Ponagla ponadto Polskę, aby zagwarantowała, że wszelkie działania gospodarki leśnej, łącznie z tymi przewidzianymi w nowych PUL na lata 2022 – 2031 będą zgodne z wytycznymi zawartymi w Decyzji 43 COM 7B.14, wniosku nominacyjnym z 2014 r. oraz rekomendacjami misji z 2018 r., oraz zachęca Polskę do zasięgania rady IUCN w zakresie opracowania nowych PUL przed ich zatwierdzeniem, taka, by mieć pewność, że powyższe oczekiwania zostały spełnione;
8. Prosi także Państwa-Strony Polskę i Białoruś o zdefiniowanie wizji i celów zarządzania dla całego Dobra w oparciu o ochronę WUW Dobra jako części przygotowania Transgranicznego Zintegrowanego Planu Zarządzania, które zostaną następnie włączone w Plany Zarządzania dla obydwu części Dobra;
9. Zachęca także Państwa-Strony do skorzystania ze wsparcia technicznego Centrum Światowego Dziedzictwa i IUCN przy przygotowaniu Transgranicznego Zintegrowanego Planu Zarządzania oraz Planów Zarządzania dla części polskiej i białoruskiej Dobra poprzez odpowiednie mechanizmy, np. misje doradcze;
11. Prosi ponadto Polskę o wdrożenie koniecznych środków dla Drogi Narewowskiej, włączając monitoring liczby pojazdów użytkujących drogę oraz, w przypadku zaobserwowania negatywnego oddziaływania zwiększonego ruchu, wprowadzenie ograniczeń minimalizujących taki wpływ.

IV. AKTUALNE PLANY ZWIĄZANE Z OBIEKTEM

4.1. Plan ochrony Białowieskiego Parku Narodowego

CELE OCHRONY PRZYRODY NA TERENIE PARKU ORAZ WSKAZANIE PRZYRODNICZYCH I SPOŁECZNYCH UWARUNKOWAŃ ICH REALIZACJI

1. Celem ochrony przyrody na terenie Parku jest:

- 1) zachowanie unikalnego w skali światowej ekosystemu leśnego wraz z kształtowaną w wyniku procesów naturalnych różnorodnością biologiczną oraz zachodzącymi procesami biologicznymi, ekologicznymi i ewolucyjnymi oraz procesami i strukturami geologicznymi, geomorfologicznymi, hydrologicznymi i glebowymi (nadrzędny cel ochrony przyrody Parku),
- 2) zapewnienie niezakłóconego przebiegu procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla niżowych lasów naturalnych strefy boreonemoralnej, w szczególności procesów o charakterze wielkoobszarowym i długoterminowym,
- 3) ochrona różnorodności biologicznej na poziomie gatunkowym (zróżnicowanie genetyczne gatunku), międzygatunkowym i ekosystemowym,
- 4) ochrona żubra (*Bison bonasus*) na całym obszarze występowania białowieskiej populacji tego gatunku oraz korytarzy ekologicznych, zapewniających możliwość jego rozprzestrzeniania się.

1.1. Celem ochrony przyrody nieożywionej jest:

- 1) zachowanie warunków do niezakłóconego przebiegu naturalnych procesów przyrodniczych,
- 2) zachowanie naturalnych procesów i struktur geologicznych, geomorfologicznych, hydrologicznych oraz glebowych i glebotwórczych,
- 3) ochrona zasobów wodnych i zwiększenie zdolności retencyjnych siedlisk,
- 4) zachowanie gleb organicznych,
- 5) ochrona gleb, wód i powietrza przed zanieczyszczeniami.

1.2. Celem ochrony ekosystemów Parku jest:

- 1) zachowanie naturalnej różnorodności siedlisk,
- 2) zachowanie różnorodności gatunkowej zbiorowisk roślinnych, grzybów i zwierząt,
- 3) ograniczanie antropopresji,
- 4) przeciwdziałanie inwazjom gatunków obcych.

1.2.1 Celem ochrony w ekosystemach leśnych Parku jest:

- 1) ochrona trwałości, ciągłości i stabilności procesów ekologicznych,
- 2) zachowanie różnorodności siedlisk i mikrosiedlisk będących środowiskiem życia organizmów leśnych,
- 3) utrzymanie właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych Natura 2000: 9170-2 grądów subkontynentalnych (*Tilio–Carpinetum*), 91E0-3¹⁾ łągów olszowo-jesionowych (*Fraxino–Alnetum*), 91D0-5¹⁾ borealnych świerczyn bagiennych (*Sphagno girgensohnii–Piceetum*) i 91D0-

6¹⁾ subborealnych brzezin bagiennych (*Betula pubescens–Thelypteris palustris*), 91D-02¹⁾ borów sosnowych bagiennych (*Vaccinio uliginosi–Pinetum*).

1.2.2. Celem ochrony w nieleśnych ekosystemach lądowych Parku jest:

- 1) ochrona trwałości ekosystemów, w tym półnaturalnych ekosystemów łąkowych,
- 2) zachowanie gatunków i siedlisk przyrodniczych o znaczeniu wspólnotowym,
- 3) zahamowanie procesu murszenia i dalszej kompresji torfów,
- 4) zachowanie zespołów roślinnych wymagających czynnej ochrony, z uwzględnieniem potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków,
- 5) odtworzenie właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych Natura 2000: 6230-4¹⁾ muraw bliźniczkowych z rzędu *Nardetalia* i 6510¹⁾ świeżych łąk użytkowanych ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*).

1.2.3. Celem ochrony w ekosystemach wodnych Parku jest:

- 1) uzyskanie dobrego stanu ekologicznego i potencjału ekologicznego wód,
- 2) zapewnienie warunków wodnych niezbędnych dla uzyskania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków będących na terenie Parku przedmiotami ochrony Natura 2000,
- 3) utrzymanie przepływu nienaruszalnego w ciekach wodnych.

1.3. Celem ochrony gatunków grzybów, roślin i zwierząt oraz ich siedlisk jest:

- 1) utrzymanie różnorodności gatunkowej,
- 2) utrzymanie różnorodności mikrosiedlisk i miejsc rozwoju gatunków,
- 3) zapewnienie ciągłości istnienia i przywracanie siedlisk gatunków, stwarzanie warunków środowiskowych sprzyjających utrzymaniu właściwego stanu ochrony gatunków rzadkich i zagrożonych gatunków dziko występujących roślin, grzybów i zwierząt na obszarze Parku.

1.3.1. Działania mające na celu ochronę gatunków i ich siedlisk:

- reintrodukcja gatunków, o ile ich siedliska zachowały się we właściwym dla nich stanie,
- zapobieganie rozprzestrzenianiu się chorób zagrażających populacjom,
- przeciwdziałanie ekspansji obcych gatunków inwazyjnych,
- utrzymanie właściwego stanu zdrowotnego i właściwej liczebności populacji *Bison bonasus*
- utrzymanie właściwego stanu ochrony gatunków: A072 *Pernis apivorus*, A104 *Bonasa bonasia*, A217 *Glaucidium passerinum*, A223 *Aegolius funereus*, A224 *Caprimulgus europaeus*, A234 *Picus canus*, A239 *Dendrocopos leucotos*, A236 *Dryocopus martius*, A238 *Dendrocopos medius*, A241 *Picoides tridactylus*, A207 *Columba oenas*, A307 *Sylvia nisoria*, A320 *Ficedula parva*, A321 *Ficedula albicollis*, A338 *Lanius collurio*, 1337 *Castor fiber*, 1352 *Canis lupus*, 1355 *Lutra lutra*, 1060 *Lycaena dispar*, 1086 *Cucujus cinnaberinus*, 1920 *Boros schneideri*, 4021 *Phryganophilus ruficollis*, 4026 *Rhysodes sulcatus*, 1939 *Agrimonia pilosa*, 1084 *Osmoderma bamabita*,

- odtworzenie właściwego stanu ochrony gatunków: A030 –*Ciconia nigra*, A089 *Aquila pomarina*, A119 *Porzana porzana*, A122 *Crex crex*, 1361 *Lynx lynx*, 2647 *Bison bonasus*, 1166 *Triturus cristatus*, 1014 *Vertigo angustior*, 1016 *Vertigo moulinsiana*, 1065 *Euphydryas aurinia*, 1085 *Buprestis splendens*, 1925 *Pytho kolwensis*, 1437 *Thesium ebracteatum*, 1477 *Pulsatilla patens*, 1308 *Barbastella barbastellus*.

1.4. Celem ochrony krajobrazów jest:

- 1) zachowanie ukształtowanej w procesie historycznym wzajemnej struktury krajobrazu kulturowego (zabudowa, formy użytkowania ziemi i przyrodniczego (mozaika ekosystemów Puszczy Białowieskiej,
- 2) utrzymanie otwartych przestrzeni i cech charakterystycznych stanowiących o specyfice krajobrazów Puszczy Białowieskiej,
- 3) zachowanie podstawowych układów przestrzennych, ciągów komunikacyjnych oraz ciągów widokowych (osie widokowe, otwarcia widokowe o najwyższych walorach krajobrazowych,
- 4) zachowanie punktów widokowych.

1.5. Celem ochrony wartości kulturowych jest:

- 1) zachowanie i upowszechnianie materialnych oraz niematerialnych zasobów kulturowych Parku,
- 2) utrzymanie w należyтым stanie technicznym i rewitalizacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- 3) promowanie regionalnych form architektonicznych oraz tradycyjnych materiałów budowlanych i konstrukcji,
- 4) zachowanie w należyтым stanie stanowisk archeologicznych.

4.2. Plany urządzania lasu dla nadleśnictw Puszczy Białowieskiej na lata 2012 – 2021

Z uwagi na fakt, że plany urządzania lasu dla nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka właśnie wygasły, a nowe są w trakcie opracowania i powinny uwzględniać zapisy Planu Zarządzania dla Dobra Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest”, ich omawianie jest niezasadne.

4.3. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska”

Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska” obejmuje obszar Puszczy z wyłączeniem Białowieskiego Parku Narodowego, dla którego to obszaru cele działania związane z ochroną siedlisk i gatunków Natura 2000 zostały uwzględnione w obowiązującym Planie ochrony BPN.

Zidentyfikowane w obowiązującym Planie cele zadań ochronnych przedstawiają się następująco:

1. Uzupełnienie stanu wiedzy o przedmiocie ochrony, celem wyznaczenia wszystkich płatów siedliska, oceny jego stanu oraz zaplanowania działań ochronnych:
 - a. Siedliska: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*; 6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe; 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane; 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością

z *Scheuchzeria-Caricetea*); 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk; 91F0 Łęgowe lasy dębowowiązowo-jesionowe

- b. Gatunki: 1437 Leniec bezpodkwiatkowy *Thesium ebracteatum*; 1477 Sasanka otwarta *Pulsatilla patens*; 1939 Rzepik szczeciniasty *Agrimonia pilosa*; A122 Derkacz *Crex crex*; A217 Sóweczka *Glaucidium passerinum*; A223 Włochatka *Aegolius funereus*; A239 Dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos*; A241 Dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*; A307 Jarzębatka *Sylvia nisoria*; A338 Gąsiorek *Lanius collurio*; 1308 Mopek *Barbastella barbastellus*; 1166 Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*; 1188 Kumak nizinny *Bombina bombina*; 1014 Poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*; 1016 Poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*; 1037 Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*; 1042 Zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*; 1052 Przeplatka matura *Hypodryas maturna*; 1060 Czerwończyk nieparek *Lycaena dis par*; 1065 Przeplatka aurinia *Euphydryas aurinia*; 1081 Pływak szerokobrzeżek *Dytiscus latissimus*; 1082 Kreślinek nizinny *Graphoderus bilineatus*; 1085 Bogatek wspinały *Buprestis splendens*; 1920 Ponurek Schneidera *Boros schneideri*; 1923 Średzinka *Mesosa mops*; 1924 Pogrzebica *Mennerheima Oxyporus mannerheimii*; 1925 Rozmiazg kolweński *Pytho kolwensis*; 4021 Konarek tajgowy *Phryganophilus ruficollis*; 4026 Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus*; 4030 Szlaczkoń szafrańiec *Colias myrmidone*; 4056 Zatoczek łamliwy *Anisus vorticulus*

2. Utrzymanie siedlisk w stanie nie pogorszone (obecnie U1):

- a. - 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*
- b. 9170 Grąd subkontynentalny
- c. 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe

3. Zachowanie co najmniej obecnej powierzchni siedlisk w obecnym stanie ochrony:

- a. 9170 Grąd subkontynentalny
- b. 91D0 Bory i lasy bagienne

4. Utrzymanie właściwych stosunków wód powierzchniowych i podziemnych:

- a. 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe
- b. 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe

5. Utrzymanie siedliska w obszarze Natura 2000:

- a. 91I0 Ciepłolubne dąbrowy

6. Utrzymanie właściwych stosunków wód powierzchniowych w puszczańskich ciekach

- a. A030 Bocian czarny *Ciconia nigra*

7. Powstrzymanie spadku liczebności:

- a. A030 Bocian czarny *Ciconia nigra*

8. Utrzymanie obecnego poziomu liczebności w obszarze Natura 2000:

- a. A072 Trzmiełojad *Pernis apivorus* (90 par)
- b. A089 Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* (30 par)
- c. A104 Jarząbek *Bonasa Banasia* (1600 par)
- d. A119 Kroplotka *Porzana porzana* (10 par)
- e. A217 Sóweczka *Glaucidium passerinum* (80 par)
- f. A223 Włochatka *Aegolius funereus* (30 par)

- g. A224 Lelek *Caprimulgus europaeus* (250 par)
 - h. A234 Dzięcioł zielonosiwy *Picus canus* (30 par)
 - i. A238 Dzięcioł średni *Dendrocopos medius* (1100 par)
 - j. A239 Dzięcioł białogrzbisty *Dendrocopos leucotos* (60 par)
 - k. A241 Dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus* (60 par)
 - l. A155 Słonka *Scolopax rusticola* (500 par)
 - m. A165 Samotnik *Tringa ochropus* (100 par)
 - n. A207 Siniak *Columba oenas* (150 par)
 - o. 1352 Wilk *Canis lupus* (3 watahy)
 - p. 1355 Wydra *Lutra lutra* (10 osobników)
 - q. 1361 Ryś *Lynx lynx* (5 osobników)
 - r. 2647 Żubr *Bison bonasus* (450 osobników)
9. Utrzymanie co najmniej obecnej powierzchni siedlisk grądowych w stanie ochrony U1:
- a. A320 Muchotłówka mała *Ficedula parva*
 - b. A321 Muchotłówka białoszyja *Ficedula albicollis*
10. Utrzymanie gatunku w obszarze Natura 2000:
- a. 1166 Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*
 - b. 1188 Kumak nizinny *Bombina orientalis*
11. Utrzymanie znanych stanowisk gatunku co najmniej w obecnym stanie ochrony
- a. 1052 Przeplątka maturna *Hypodryas maturna* (U1)
 - b. 1084 Pachnica dębowa *Osmoderma eremita* (U1)
 - c. 1086 Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (FV)
 - d. 1920 Ponurek Schneidera *Boros schneideri*
 - e. 4021 Konarek tajgowy *Phryganophilus ruficollis*
 - f. 4030 Szlaczkoń szafraniec *Colias myrmidone* (U2)
12. Utrzymanie odpowiedniego udziału drzewostanów sosnowych w wieku powyżej 100 lat
- a. 1085 Bogatek wspaniały *Buprestis splendens*
 - b. 1920 Ponurek Schneidera *Boros schneideri*
13. Zapewnienie w drzewostanach obecności drzew martwych na co najmniej obecnym poziomie:
- a. 1086 Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*
 - b. 4026 Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus*
14. Utrzymanie niepomniejszonej ilości drzewostanów w wieku powyżej 100 lat:
- a. 1086 Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*
15. Utrzymanie odpowiedniego udziału drzewostanów świerkowych w wieku powyżej 100 lat na siedliskach olsu typowego i olsu jesionowego
- a. 1925 Rozmiazg kolweński *Pytho kolwensis*

4.4. Plany ochrony / plany zadań ochronnych rezerwatów:

W obowiązujących planach ochrony bądź planach zadań ochronnych dla poszczególnych rezerwatów przyrody zidentyfikowano zagrożenia istniejące i potencjalne wewnętrzne i zewnętrzne oraz zaproponowano sposoby ich eliminacji. Poniżej zestawione zostały zadania ochronne

zaproponowane w planach dla poszczególnych rezerwatów. Niektóre z rezerwatów posiadają opracowane plany ochrony, które ustanawiane są na okresy 20-letnie, podczas gdy inne mają plany zadań ochronnych ustanawiane na okresy maksymalnie 5-letnie.

4.4.1. Lipiny w Puszczy Białowieskiej

– plan zadań ochronnych z 18.11.2021 r., na okres 5 lat

- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg i ich poboczy;
- Wycinanie zacieniających krzewów i rozłożystych gałęzi z poboczy dróg leśnych.
- Monitoring zagrożenia drzewostanów pod kątem czynników abiotycznych i biotycznych.
- Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych przez wrywanie, wycinanie, koszenie.
- Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie;
- Usuwanie drzew niebezpiecznych wzdłuż dróg, szlaków turystycznych, linii oddziałowych, dojazdów pożarowych.
- Odnowienie granic rezerwatu przyrody zieloną farbą.
- Zbieranie i wywóz śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Wzmoczone patrolowanie obszaru rezerwatu przez służby leśne, szczególnie w okresie letnim.
- Bieżące naprawy, remonty i uzupełnienie infrastruktury i oznakowań, ubytków nawierzchni dróg leśnych, niwelowanie ich nawierzchni.

4.4.2. Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera

– plan zadań ochronnych z 18.06.2021 r., na okres 5 lat

- Wykaszanie poboczy dróg leśnych oraz polan w celu stworzenia dogodnych warunków rozwoju roślinom nektaro- i miododajnym istotnym dla rozwoju owadów (drogi leśne i polany);
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, szlaków turystycznych, dróg oraz ich poboczy, linii wąskotorowej kolejki leśnej (drogi leśne i polany);
- Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych przez wrywanie, wycinanie, koszenie;
- Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie;
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż udostępnionych dróg, szlaków i dojazdów pożarowych oraz linii wąskotorowej kolejki leśnej;
- Okrzesywanie leżących drzew z wyniesieniem gałęzi na odległość 30 metrów od pasa drogowego i pozostawienie do naturalnego rozkładu (dojazdy pożarowe i drogi publiczne);
- Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m. (dojazdy pożarowe i drogi publiczne);
- Odnowienie granic rezerwatu przyrody zieloną farbą;
- Wykaszanie i usuwanie pozyskanej biomasy. W razie potrzeby usunięcie zadrzewienia i zakrzaczenia koszonego terenu (wydzielenie 356 Cb w Nadl. Hajnówka);
- Lokalizacja pasiek na powierzchniach otwartych;

- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Bieżące naprawy, remonty istniejących: dróg leśnych, szlaków turystycznych, kładek edukacyjnych, uzupełnienie ubytków nawierzchni, konserwacja i naprawa przepustów, mostów oraz naprawa i uzupełnienie oznakowań.

4.4.3. Nieznanowo

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin, głównie turzycy drżączkowatej *Carex brizoides* i niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora* (Oddz. 488C);
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż drogi leśnej (Wzdłuż przebiegu drogi leśnej oddz. 488Cb, 488Cc, 488Cd, 488Cg, 488Ch);
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, drogi leśnej i jej pobocza;
- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów wzdłuż linii oddziałowych oraz drogi leśnej;
- Skanalizowanie ruchu turystycznego;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Weryfikacja stanu drzew pomnikowych. Konserwacja i uzupełnienie zaginionych tabliczek „Pomnik przyrody – prawem chroniony” oraz numerów drzew pomnikowych;
- Bieżące naprawy infrastruktury oraz dróg i uzupełnianie infrastruktury i oznakowań.

4.4.4. Pogorzelce

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Ochrona nalotów i podrostów cennych dla fitocenoz drzew liściastych (lipy drobnolistnej);
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Bieżące naprawy i uzupełnienie infrastruktury i oznakowań;
- Monitoring i usuwanie gatunków inwazyjnych, zwłaszcza niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora* oraz turzycy drżączkowatej *Carex brizoides*;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych.

4.4.5. Głęboki Kąt

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Ochrona nalotów i podrostów cennych dla fitocenoz drzew;
- Kontrola stanu sanitarnego drzewostanów;
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż linii oddziałowych, udostępnionych szlaków, dróg i dojazdów pożarowych;

- Okrzesywanie usuniętych drzew niebezpiecznych z wyniesieniem gałęzi drzew na odległość 30 metrów od drogi i pozostawienie do naturalnego rozkładu;
- Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m;
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg i ich poboczy;
- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów wzdłuż linii oddziałowych oraz drogi leśnej;
- Skanalizowanie ruchu turystycznego;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społecznych dorosłych;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą i renowacja tablic urzędowych i informacyjnych;
- Bieżące naprawy infrastruktury oraz dróg, torowiska kolejki wąskotorowej i uzupełnianie infrastruktury i oznakowań;
- Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin, m.in. turzycy drżączkowatej *Carex brizoides* i niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*.

4.4.6. Michnówka

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Monitoring obszaru rezerwatu pod kątem pojawiania się gatunków inwazyjnych, zwłaszcza turzycy drżączkowatej *Carex brizoides*;
- Przywrócenie łąki do właściwego stanu (oddz. 572Cc);
- Przerzedzenie podszytów w okolicach stanowisk buławnika czerwonego *Cephalanthera rubra*, tajeży jednostronnej *Goodyera repens*, lilii złotogłów *Lilium martagon*, widłaka goździstego *Lycopodium clavatum* (oddz. 572C-h, oddz. 572A-f, oddz. 572B-f, oddz. 572B-b.);
- Kontrola stanu sanitarnego drzewostanów świerkowych;
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż linii oddziałowych, udostępnionego szlaku, drogi leśne i dojazdu pożarowego;
- Okrzesywanie usuniętych drzew niebezpiecznych z wyniesieniem gałęzi na odległość 30 metrów od drogi i pozostawienie do naturalnego rozkładu;
- Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m;
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, drogi leśnej i jej pobocza. Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów wzdłuż linii oddziałowych oraz drogi leśnej;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Bieżące naprawy infrastruktury oraz dróg i uzupełnienia infrastruktury i oznakowań;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Skanalizowanie ruchu turystycznego (Skierowanie ruchu turystycznego do drogi na zachodzie rezerwatu na szlak udostępniony pomiędzy oddziałami 571B, a 572A i 571D, a 572C.).

4.4.7. Sitki

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Przeciwdziałanie przeobrażeniom borów świeżych i sosnowych borów mieszanych; Zachowanie światłożądnych chronionych gatunków roślin (oddz. 668Aa, b, n, oddz. 667Ba, f);
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego. Zachowanie światłożądnych chronionych gatunków roślin m.in. kruszczyka szerokolistnego *Epipactis helleborine*, orlika pospolitego *Aquilegia vulgaris*;
- Kontrola stanu sanitarnego drzewostanów świerkowych;
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż linii oddziałowych, drogi leśnej będącej dojazdem pożarowym;
- Okrzesywanie usuniętych drzew niebezpiecznych z wyniesieniem gałęzi drzew na odległość 30 metrów od drogi i pozostawienie do naturalnego rozkładu;
- Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m.;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Bieżące naprawy infrastruktury oraz dróg i uzupełnienia infrastruktury i oznakowań;
- Monitoring obszaru rezerwatu pod kątem pojawiania się gatunków inwazyjnych;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Wzmoczone patrolowanie obszaru rezerwatu przez Straż Leśną w okresie letnim.

4.4.8. Starzyna

plan zadań ochronnych z 29.07.2021 r., na okres 5 lat

- Wykaszanie poboczy dróg leśnych w celu stworzenia dogodnych warunków rozwoju roślinom nektaro- i miododajnym istotnym dla rozwoju owadów;
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg i ich poboczy oraz polan po składnicach drewna;
- Bieżące naprawy, remonty istniejących: dróg leśnych, szlaków turystycznych, kładek edukacyjnych, uzupełnianie ubytków nawierzchni, konserwacja i naprawa przepustów, mostów oraz naprawa i uzupełnienie oznakowań;
- Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych przez wrywanie, wycinanie, koszenie;
- Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie;
- Usuwanie drzew niebezpiecznych wzdłuż dróg, szlaków turystycznych, linii oddziałowych, dojazdów pożarowych;
- Okrzesywanie leżących drzew oraz wynoszenie gałęzi na odległość 30 metrów od pasa drogowego i pozostawienie ich do naturalnego rozkładu. Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m zachowany do wysokości 4 m w pasie drogowym;
- Wykaszanie i usuwanie powstałej biomasy (oddz. 698Cb);
- Odnowienie granic rezerwatu przyrody zieloną farbą;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych.

4.4.9. Szczekotowo

– plan ochrony z 9 sierpnia 2022 r. na okres 20 lat

- Oczyszczanie z podszytów stanowisk lilii złotogłów *Lilium martagon* (oddz. 214D b, oddz. 214C b);
- Przywrócenie łąki do właściwego stanu (oddz. 214C f);
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż linii oddziałowych i udostępnionych szlaków Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku, dróg;
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg leśnych i ich poboczy. Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów wzdłuż linii oddziałowych oraz dróg leśnych;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Bieżące naprawy infrastruktury oraz dróg leśnych i uzupełnianie infrastruktury i oznakowań;
- Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin m.in. niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora* oraz turzycy drżączkowatej *Carex brizoides*;
- Zbieranie śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody i zasobów skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Skanalizowanie ruchu turystycznego.

4.4.10. Wysokie Bagno

Brak zarówno planu ochrony jak i planu zadań ochronnych.

4.4.11. Dębowy Grąd

plan zadań ochronnych z 18.11.2021, na okres 5 lat

- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg i ich poboczy;
- Wycinanie zacieniających krzewów i rozłożystych gałęzi z poboczy dróg leśnych i dojazdów pożarowych;
- Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych przez wrywanie, wycinanie, koszenie;
- Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie;
- Usuwanie drzew niebezpiecznych wzdłuż dróg, szlaków turystycznych, linii oddziałowych, dojazdów pożarowych;
- Odnowienie granic rezerwatu zieloną farbą;
- Zimowe dokarmianie żubrów – dowiezienie pasz do brogów, uprzątnięcie pozostałej biomasy po zakończeniu sezonu dokarmiania (oddz. 334Da);
- Demontaż grodzienia (oddz. 334Dc);
- Zbieranie i wywóz śmieci;
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych;
- Wzmoczone patrolowanie obszaru rezerwatu przez służby leśne, szczególnie w okresie letnim;
- Bieżące naprawy, remonty i uzupełnienie infrastruktury i oznakowań, ubytków nawierzchni dróg leśnych, niwelowanie ich nawierzchni.

4.4.12. Berezowo

plan ochrony z 10 grudnia 2007 (ważny do 2027 r.)

- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów po obu stronach Drogi Olemburskiej, powodujących zanik nektarodajnego sadźca konopiastego (oddz.: 575Ca,g,h; 575Dg,h,i,j,k; 603Aa,b,c; 603Ba,b,c,d,f,g|);
- Ochrona drzew dziuplastych, martwych i starodrzewi.

4.4.13. Dolina Waliczówki

– plan ochrony (obowiązujący do 31.12.2022)

- Kontrola stanu sanitarnego (oddz. 770Ba, 770Da);
- Wykaszanie co 2 lata w celu zahamowania sukcesji wtórnej (oddz. 768Da; 769Cb).

Plan ochrony dla rezerwatu Dolina Waliczówki zawiera wiele niekonsekwencji. Jako powierzchnie bez zabiegów wyszczególniono niemal całą powierzchnię rezerwatu, chociaż sporą część planu zajmuje opis sposobów ochrony czynnej, która miałyby polegać na prowadzeniu klasycznych zabiegów gospodarki leśnej, takich jak m.in. prowadzenie odnowień, uzupełnień, pielęgnacji odnowień, cięć pielęgnacyjno-hodowlanych, czy przeciwdziałaniu nadmiernemu rozwojowi owadów. Plan wszedł w życie w 2003 roku i jest to jedyna przesłanka usprawiedliwiająca planowanie takich działań w rezerwacie przyrody.

4.4.14. Gnilec

- plan ochrony (obowiązujący do 31.12.2022)

- Kontrola stanu sanitarnego (oddz. 55Ba, 55Bb, 55Bc, 55Bf, 55Bg, 55Bi);

Plan ochrony dla rezerwatu Gnilec zawiera wiele niekonsekwencji. Jako powierzchnie bez zabiegów wyszczególniono większą część powierzchni rezerwatu, chociaż sporą część planu zajmuje opis sposobów ochrony czynnej, która miałyby polegać na prowadzeniu klasycznych zabiegów gospodarki leśnej, takich jak m.in. prowadzenie odnowień, uzupełnień, pielęgnacji odnowień, cięć pielęgnacyjno-hodowlanych, czy przeciwdziałaniu nadmiernemu rozwojowi owadów. Plan wszedł w życie w 2003 roku i jest to jedyna przesłanka wyjaśniająca planowanie takich działań w rezerwacie przyrody.

4.4.15. Kozłowe Borki

– plan ochrony z dnia 10 grudnia 2007 (ważny do 2027)

- Monitoring zagrożenia drzewostanów;
- Ochrona upraw i młodników przed szkodami powodowanymi przez zwierzynę (pow. 3,55 ha, oddz. 627 Cg);
- Ochrona drzew dziuplastych, martwych oraz starodrzewi;
- Oczyszczanie dróg;
- Zbiór nasion olszy czarnej na pow. 70,35 ha

4.4.16. Olszanka Myśliszcze

– plan ochrony z dnia 14 sierpnia 2008 (ważny do 2028 r.)

- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów w dolinie rzeki Leśna (oddz. 573Dm, 601Ba, 601Da, 634Fa);
- Zapobieganie zarastaniu terenów bagiennych (oddz. 574Ac, 574Cc, 602Bd);
- Oczyszczanie dróg;
- Ochrona drzew dziuplastych, martwych, starodrzewi;
- Umożliwienie przemieszczania się motyli. Umożliwienie odradzania się łąnów sadzca konopiastego /oczyszczenie z drzew i krzewów linii podziału powierzchniowego na długości ok. 3 km./ (oddz. 573D/601B, 540G/573B, 573A/573B, 573C/573D, 601A/601B, 601C/601D).

4.4.17. Podcerkwa

– plan ochrony z dnia 10 grudnia 2007 (ważny do 2027 r.)

- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów na dawnej składnicy drewna i nieużytkowanych poletkach łowieckich – pow. 3,54 ha (oddz. 577Cg, 577Df, 578Ac, 578Bg,i);
- Zapobieganie zarastaniu powstałych luk (oddz. 577Aa, 577Bb,c, 577Ca,c, 578Ab, 578Bb, 578Da,f);
- Oczyszczanie dróg; Ochrona drzew dziuplastych, martwych, starodrzewi.

4.4.18. Podolany

– plan ochrony z dnia 10 grudnia 2007 (ważny do 2027 r.)

- Ograniczenie możliwości wystąpienia pożarów;
- Renowacja tablic informacyjnych, powtórne pomalowanie granic rezerwatu;
- Usuwanie śmieci;
- Ochrona różnorodności biologicznej (pozostawienie w rezerwacie drzew dziuplastych, zamierających i martwych oraz starodrzewi do naturalnego rozkładu).

4.4.19. Przewłoka

– plan ochrony z dnia 10 grudnia 2007 (ważny do 2027 r.)

- Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów w dolinie rzeki Leśna – pow. 7,32 ha (oddz. 670Ah, 670Ci);
- Ochrona drzew dziuplastych, martwych oraz starodrzewi;
- Oczyszczanie dróg (oddz. 670B, 670C).

4.4.20. Siemianówka

– plan ochrony, ważny do 31.12.2022

Ze względu na wprowadzoną ochronę ścisłą nie ustala się żadnych zadań ochronnych.

4.4.21. Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej

– plan zadań ochronnych z dnia 18 czerwca 2021 r., na okres 5 lat

- Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie;
- Usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu wzdłuż udostępnionych dróg, szlaków i dojazdów pożarowych;

- Okrzesywanie leżących drzew z wyniesieniem gałęzi na odległość 30 metrów od pasa drogowego i pozostawienie do naturalnego rozkładu;
- Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m;
- Wykaszanie poboczy dróg leśnych oraz polan w celu stworzenia dogodnych warunków rozwoju roślinom nektaro- i miododajnym istotnym dla rozwoju owadów;
- Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, szlaków turystycznych, dróg oraz ich poboczy;
- Odnowienie granic rezerwatu przyrody zieloną farbą;
- Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych przez wrywanie, wycinanie, koszenie;
- Wykaszanie terenów otwartych, polan w celu stworzenia dogodnych warunków rozwoju roślinom nektaro- i miododajnym istotnym dla rozwoju owadów (547 Ab);
- Lokalizacja pasiek na powierzchniach otwartych;
- Bieżące naprawy, remonty istniejących: dróg leśnych, szlaków turystycznych, kładek edukacyjnych, uzupełnienie ubytków nawierzchni, konserwacja i naprawa przepustów, mostów oraz naprawa i uzupełnienie oznakowań.
- Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych.

Zestawienie zadań planowanych do realizacji na terenie rezerwatów przyrody Puszczy Białowieskiej przedstawia poniższa tabela:

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W łędystawa Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Myśliszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
1	Usuwanie drzew niebezpiecznych wzdłuż dróg, szlaków turystycznych, linii oddziałowych, dojazdów pożarowych	x	x	x		x	x	x	x	x		x							x			x
2	Okrzesywanie leżących drzew z wyniesieniem gałęzi na odległość 30 metrów od pasa drogowego i pozostawienie do naturalnego rozkładu (dojazdy pożarowe i drogi publiczne)		x			x	x	x	x													x
3	Zapewnienie odstępu między koronami drzew o szerokości 6 m do wysokości 4 m. (dojazdy pożarowe i drogi publiczne)		x			x	x	x														x
4	Oczyszczanie linii podziału powierzchniowego, dróg i ich poboczy, szlaków turystycznych, linii wąskotorowej kolejki leśnej	x	x	x		x	x	x	x	x		x				x	x	x		x		x
5	Wycinanie zacieniających krzewów i rozłożystych gałęzi z poboczy dróg leśnych	x										x										

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W ładysława Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Myśliszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
6	Inwentaryzacja posuszu i drzew zaatakowanych przez szkodniki owadzie	x	x						x			x										x
7	Kontrola stanu sanitarnego					x	x	x						x	x							
8	Kontrola stanu sanitarnego drzewostanów świerkowych						x	x														
9	Monitoring zagrożenia drzewostanów pod kątem czynników abiotycznych i biotycznych	x																				
10	Monitoring zagrożenia drzewostanów														x							
11	Inwentaryzacja oraz eliminacja gatunków obcych / inwazyjnych przez wrywanie, wycinanie, koszenie	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x										x
12	Ochrona drzew dziuplastych, martwych i starodrzewi												x			x	x	x	x	x		
13	Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów												x					x				
14	Wykaszenie co 2 lata w celu zahamowania sukcesji wtórnej													x								

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W łędysława Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Myśliszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
15	Powstrzymanie sukcesji drzew i krzewów w dolinie rzeki Leśna																x			x		
16	Zapobieganie zarastaniu terenów bagiennych																x					
17	Umożliwienie przemieszczania się motyli. Umożliwienie odradzania się łąnów sadźca konopiastego /oczyszczenie z drzew i krzewów linii podziału powierzchniowego na długości ok. 3 km.																x					
18	Zapobieganie zarastaniu powstałych luk																	x				
19	Przywrócenie łąki do właściwego stanu						x			x												
20	Przerzedzenie podszytów w okolicach stanowisk buławnika czerwonego <i>Cephalanthera rubra</i> , tajęży jednostronnej <i>Goodyera repens</i> , lilii złotogłów <i>Lilium martagon</i> , widłaka goździstego <i>Lycopodium</i>						x															

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W ładysława Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Myśliszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
	<i>clavatum</i>																					
21	Przeciwdziałanie przeobrażeniom borów świeżych i sosnowych borów mieszanych; Zachowanie światłożądnych chronionych gatunków roślin							x														
22	Oczyszczanie z podszytów stanowisk lili żłotogłów <i>Lilium martagon</i>									x												
23	Wykaszanie i usuwanie powstałej biomasy								x													
24	Wykaszanie poboczy dróg leśnych oraz polan w celu stworzenia dogodnych warunków rozwoju roślinom nektaro- i miododajnym istotnym dla rozwoju owadów (drogi leśne i polany)		x						x													x
25	Lokalizacja pasiek na powierzchniach otwartych		x																			x
26	Ochrona upraw i młodników przed szkodami powodowanymi														x							

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W ładysław Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Mysłiszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
	przez zwierzyńcę																					
27	Ochrona nalotów i podrostów cennych dla fitocenoz drzew liściastych				x	x																
28	Zimowe dokarmianie żubrów – dowiezienie pasz do brogów, uprzątnięcie pozostałej biomasy po zakończeniu sezonu dokarmiania											x										
29	Zbiór nasion olszy czarnej															x						
30	Skanalizowanie ruchu turystycznego			x		x	x			x												
31	Edukacja w zakresie ochrony lokalnej przyrody skierowana głównie do dzieci i młodzieży, a także do wybranych grup społeczności dorosłych	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x										x
32	Odnowienie granic rezerwatu przyrody zieloną farbą	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x							x			x
33	Zbieranie i wywóz śmieci	x		x	x	x	x	x		x		x							x			
34	Demontaż grodzienia											x										
35	Bieżące naprawy, remonty i	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x										x

LP	Zadanie	Lipiny	Rezerwat Krajobrazowy W ładysława Szafera	Nieznanowo	Pogorzelce	Głęboki Kąt	Michnówka	Sitki	Starzyna	Szczekotowo	Wysokie Bagno	Dębowy Grąd	Berezowo	Dolina Waliczówki	Gnilec	Kozłowe Borki	Olszanka Myśliszcze	Podcerkwa	Podolany	Przewłoka	Siemianówka	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej
	uzupełnienie infrastruktury i oznakowań, ubytków nawierzchni dróg leśnych, niwelowanie ich nawierzchni																					
36	Wzmoczone patrolowanie obszaru rezerwatu przez służby leśne	x						x				x										

V. PODSUMOWANIE

Celem zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest powinno być – zgodnie z dokumentami UNESCO – zachowanie Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości Dobra w stanie nie pogorszonego dla przyszłych pokoleń. Jest to zadanie, do którego Państwo-Strona zobowiązała się w momencie składania wniosku o wpis danego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa. Wyjątkowa Uniwersalna Wartość Dobra została określona w Deklaracji WUW, stanowiącej nieodłączną część Decyzji KŚD o wpisie Dobra na Listę. Odnosi się ona przede wszystkim do kryteriów wpisu i integralności dobra. W przypadku Puszczy Białowieskiej to przede wszystkim ochrona procesów naturalnych zachodzących w ekosystemie jak również ochrona różnorodności biologicznej, w tym siedlisk do tego niezbędnych. Analiza dokumentów wskazuje, że musimy mieć na względzie przede wszystkim ochronę starodrzewi (drzewostanów ponadstuletnich) i łączących je korytarzy ekologicznych. KŚD w Decyzji 38 COM 8B.12 z 2014 r. zwrócił się do władz Polski i Białorusi, aby przyspieszyły przygotowywanie i oficjalne przyjęcie zintegrowanego planu zarządzania dla obiektu, który obejmie wszystkie kluczowe kwestie dotyczące skutecznej ochrony i zarządzania obiektem transgranicznym, a zwłaszcza te, które dotyczą zarządzania lasem i terenami podmokłymi, a także **zwiększenia funkcjonalnej łączności ekologicznej** na terenie obiektu oraz zmniejszenia istniejącej rozległej sieci dróg i pasów przeciwpożarowych. Kwestia funkcjonalnych korytarzy łączących starodrzewia pojawiła się także przy okazji weryfikacji Europejskiego Dyplomu Obszarów Chronionych dla Białowieskiego Parku Narodowego przyznawanego przez Radę Europy. Grupa ekspertów Rady Europy nałożyła na Polskę dwa warunki, z których jednym była konieczność objęcia ścisłą ochroną rezerwatową wszystkich starodrzewi na obszarze całej Puszczy Białowieskiej oraz utworzenie łączących je funkcjonalnych korytarzy ekologicznych. Niestety warunek ten nie został spełniony i Białowieski Park Narodowy utracił to prestiżowe wyróżnienie.

W Decyzji 40 COM 7B.92 KŚD wnosi, aby Polska podjęła wszelkie środki, aby utrzymać ciągłość i integralność chronionych starodrzewi w Puszczy Białowieskiej i zapewniła, że nie wyrazi zgody na jakiegokolwiek komercyjne pozyskanie drewna w całej polskiej części Dobra. KŚD jednocześnie uznaje, że komercyjne pozyskanie stanowiłoby potencjalne zagrożenie dla Dobra, zgodnie z par. 180 Wytycznych Operacyjnych. Stanowisko to zostało podtrzymane w Decyzji 41 COM 7B.1.

Analiza kolejnych decyzji KŚD UNESCO oraz raportów z misji ekspertów wskazuje jasno, że wszelkie planowane na obszarze Dobra działania ochronne mają przynieść długofalowe rezultaty w postaci niezakłóconego przez gospodarowanie człowiekiem przebiegu procesów naturalnych. Ingerencja człowieka jest dopuszczana na ściśle ograniczonym obszarze, tam, gdzie takie działanie jest niezbędne w celu powstrzymania degradacji siedlisk lub pogorszenia się stanu populacji zagrożonych gatunków. Przypadki te zostały zidentyfikowane w planie zadań ochronnych dla Ostoi Natura 2000 Puszcza Białowieska, planie ochrony Białowieskiego Parku Narodowego oraz dokumentach dotyczących poszczególnych rezerwatów. Skala zaplanowanych zabiegów ochrony czynnej nie zagraża zachowaniu naturalnego przebiegu procesów ekologicznych i biologicznych w Puszczy Białowieskiej, zwłaszcza gdy proponowane działania w przypadku wielu gatunków i siedlisk to: (1) Zachowanie co najmniej obecnej powierzchni siedlisk w obecnym stanie ochrony; (2) Utrzymanie odpowiedniego

udziału drzewostanów sosnowych w wieku powyżej 100 lat; (3) Zapewnienie w drzewostanach obecności drzew martwych na co najmniej obecnym poziomie; (4) Utrzymanie niepomniejszonej ilości drzewostanów w wieku powyżej 100 lat; (5) Utrzymanie odpowiedniego udziału drzewostanów świerkowych w wieku powyżej 100 lat na siedliskach olsu typowego i olsu jesionowego. Dla wielu przedmiotów ochrony sugerowanym działaniem jest utrzymanie odpowiedniego (powyżej 100 lat) wieku drzewostanów jak również udziału martwego drewna na obecnym poziomie, co gwarantuje dalszy przebieg procesów naturalnych.

Pewne zastrzeżenia budzą natomiast zadania zaplanowane w niektórych rezerwach przyrody, zwłaszcza te, które mogą mieć negatywny wpływ na przebieg procesów naturalnych rozpatrywanych w kontekście celu ochrony danego rezerwatu. Należy do nich np. ochrona upraw i młodników (których w rezerwach przyrody nie powinno być), czy lokalizacja pasiek. Zarządzanie rezerwatami przyrody na terenie Dobra Białowieża Forest wymaga dokładniejszej analizy pod kątem zachowania Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości.

Nadrzędnym celem zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest powinno być zachowanie unikalnego w skali światowej ekosystemu leśnego wraz z kształtowaną w wyniku procesów naturalnych różnorodnością biologiczną oraz zachodzącymi procesami biologicznymi, ekologicznymi i ewolucyjnymi.